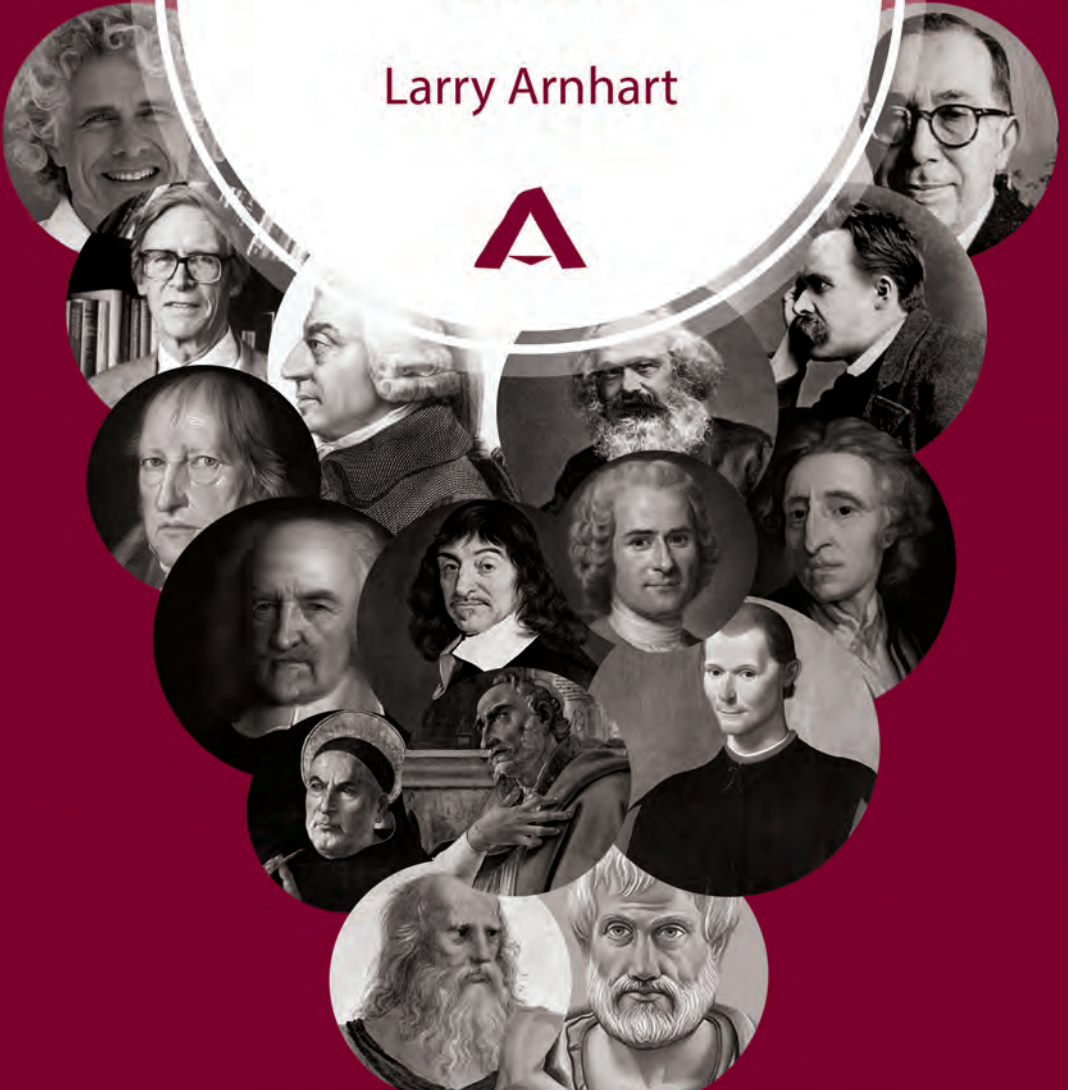

Platon'dan Pinker'a
**Siyasî Düşünce
Tarihi**

Larry Arnhart

Larry Arnhart

Platon'dan Pinker'a Siyasî Düşünce Tarihi

Political Questions: Political Philosophy from Plato to Pinker (4th ed.)

Çevirenler: **Ahmet Kemal Bayram & Muhammet Erdal Okutan**

ISBN: 978-975-2500-60-0

Adres Yayınları® / 56

1. Baskı: Aralık 2018

© 2017, Adres Yayınları®

© 2016, Waveland Press, Inc.®

The English language edition of this book is published by Waveland Press, Inc.
4180 IL Route 83, Suite 101 Long Grove,
Illinois 60047-9580 United States of America

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında, kanuni takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü: **Özlem Çağlar Yılmaz**

Yayın Koordinatörü: **Emre Turku**

İç Tasarım: **Liberte Yayınları**

Kapak Tasarımı: **Mesut Koçak**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
yayıngrubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr

Sertifika No: 16438

Adres Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

ÖZET İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA TAKDİM	13
GİRİŞ: BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ'NDEN SİYASET FELSEFESİNE	14
1. SİYASAL BİLGİ VE SİYASAL İKTİDAR PLATON	24
2. REJİMLERİN İNCELENMESİ OLARAK SİYASET BİLİMİ ARISTOTELES	58
3. HİRİSTİYAN İLÂHİYATININ SİYASAL GERÇEKÇİLİĞİ AUGUSTINE	88
4. DOĞAL HUKUK THOMAS AQUINAS	110
5. İKTİDAR SİYASETİ MACHIAVELLI	144
6. LİBERAL RASYONALİZM DESCARTES	178
7. BİREYSEL HAKLAR VE MUTLAKİYETÇİ YÖNETİM HOBBS	204
8. BİREYSEL HAKLAR VE SINIRLI YÖNETİM LOCKE	250
9. KATILIMCI DEMOKRASİ ROUSSEAU	318
10. TİCARÎ TOPLUMDA AHLÂK VE PİYASALAR ADAM SMITH	346
11. TARİH VE MODERN DEVLET HEGEL	422
12. SOSYALİZM MARX	444
13. TANRI'NIN ÖLÜMÜ VE İKTİDAR İSTENCİ NIETZCHE	486
14. LİBERALİZM KRİZİNDE GÖRECELİK VE DOĞAL HAK STRAUSS	518
15. EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK RAWLS	564
16. AZALAN ŞİDDETİN KLASİK LİBERALİZMİ PINKER	602
SONSÖZ	639
DİZİN	643

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA TAKDİM	13
GİRİŞ: BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ'NDEN SİYASET FELSEFESİNE	14

1. SİYASAL BİLGİ VE SİYASAL İKTİDAR	24
A. Sokrates'in Duruşmasından Çıkarılacak Siyasal Ders Nedir?.....	26
B. Bir Yurttaş Yasalara Uymakla Ne Kadar Yükümlüdür?.....	29
C. Adaleti Tanımlamada Fikirlerden Bilgiye Nasıl Geçeriz?.....	33
D. Adalet Güçlü Olanın Çıkarına mıdır?.....	36
E. Adalet Doğal İhtiyaçların Giderilmesi midir?.....	38
F. Adalet Geleneksel Olmaktan Ziyade Doğal mıdır?.....	40
G. Filozof-Kralların Yönetimi Gerçekçi Bir Siyasal Hedef midir?.....	44
H. Sokratesçi Devlet Adamlığı Neden "Soylu Yalan" Gerektirir?.....	45
I. Kentin ve Ruhun Üç Parçalı Bir Hiyerarşinin İçinde Düzenlenmesinin Meşruiyeti Doğada Aranabilir mi?.....	48
J. İyi Bir Siyasî Düzen, İlahî Yasanın Kozmik Düzenine mi Dayanmak Zorundadır?.....	53

2. REJİMLERİN İNCELENMESİ OLARAK SİYASET BİLİMİ	58
A. En İyi Rejim Yeterince İyi midir?.....	60
B. Siyasal Yaşam, Doğal Bir İnsanî Amacı Gerçekleştirir mi?.....	61
C. Sembolik Konuşma Kapasitesi Olan Yegâne Canlı İnsan mıdır?.....	65
D. Bencillik ve Saldırganlık Siyasal Yaşamı Nasıl Etkiler?.....	70
E. Aristoteles, Kadınlar ve Köleler Hakkındaki Görüşlerinde, Kültürünün Önyargılarını mı Sergilemektedir?.....	72
F. Aristoteles'in Yurttaş Anlayışının, Modern Demokratik Siyasette Herhangi Bir Uygulaması Var mıdır?.....	75
G. Aristotelesçi Rejim, Bireysel Özgürlükleri Kısıtlamada Çok mu İleri Gitmektedir?.....	76
H. Oligarşik ve Demokratik Adalet Anlayışları Arasındaki Çatışmayı Nasıl Çözmeliyiz?.....	80
I. Aristotelesçi Bir Lider En İyiden Daha Düşük Olan Bir Rejimi Nasıl Ele Alır?.....	82
J. Aristoteles Neden Zorbalara İktidarlarını Nasıl Koruyacaklarını Öğretmektedir?.....	83

3. HİRİSTİYAN İLÂHİYATININ SİYASAL GERÇEKÇİLİĞİ	88
A. Augustine, İlk Siyasal Gerçekçi miydi?.....	90
B. Hıristiyan İnanıcı Siyaset Hakkındaki Muhakememizi Mükemmelleştirir mi?.....	94
C. Tanrı'dan Ayrı Olarak Doğa Siyaset İçin Güvenilir Bir Standart mıdır?.....	96
D. Dünyevî Siyasal Yönetimin Her Zaman Adaletsiz Olması mı Gerekir?.....	104
E. Hıristiyan, Makyevelist mi Olmalıdır?.....	105

4. DOĞAL HUKUK

110

- A. Doğal Hukuk Nedir?.....112
- B. Hukuk, Sırtını Tehdide Dayamış Egemenin Buyruğu mudur?.....118
- C. İnsanlar Doğal Hukuku Nasıl Keşfederler?.....122
- D. Olgu-Değer Ayrımı, Doğal Hukuk Fikrini Reddeder mi?.....123
- E. Hukuk, Doğa, Örf ve Anlaşma Koşullarının Ortak Ürünü müdür?.....126
- F. Kültürel Farklılık, Doğal Hukuk Fikri ile Çelişir mi?.....127
- G. Ahlâkı Yasalaştırmak Doğru mudur?.....129
- H. Thomasçı Siyasî Düşünce, Liberal Demokrasi ile Uyumlu mudur?.....133
- I. Doğal Hukukun Cinsel Davranış, Kürtaj ve Evliliğe Uygulanması, Bireysel Özgürlüğü Tehdit Etmekte midir?.....134
- J. Devlet Sadece Cennetteki ebedî Yaşamla Gelen Tam Mutluluk Arayışımıza Doğru Bir Şekilde Katkı Yapabilir mi?.....137

5. İKTİDAR SİYASETİ

144

- A. Machiavelli Kötü Müdür?147
- B. Makyevelist Erdem Nedir?.....149
- C. Siyasette Amaç, Araçları Haklılaştırır mı?.....155
- D. Siyasal Düzen, "İyi Kullanılan Gaddarlığı" Gerektirir mi?.....162
- E. Demokratik Liderler, Gücü Elde Etme Konusunda Diktatörler Kadar Bencil Midir?...167
- F. Machiavelli, Siyasal İktidarı, Siyasal Bilgeliğin Üstünde mi Tutar?.....173

6. LİBERAL RASYONALİZM

178

- A. Descartes'ın Bilimsel Yöntemi, Bizi Özgür ve Rasyonel Bir Topluma Yönlendirir mi?.....181
- B. Kartezyen Akıl Açıklaması Doğru mudur?.....182
- C. Kartezyen Bilim, Hiççi Zorbalığı Besler mi?.....189
- D. Kartezyen Bilim, Teknokratik Zorbalığı Beslemekte midir?.....191
- E. Makineler Düşünebilir mi?.....193
- F. En Kısa Zamanda Yapay Zekalı Robotlar Tarafından mı Yönetilmeliyiz?.....196

7. BİREYSEL HAKLAR VE MUTLAKİYETÇİ YÖNETİM

204

- A. İnsanoğlu, Doğası Gereği Siyasal Olamayacak Kadar Bencil midir?.....208
- B. İnsanoğlu Doğal Olarak Rekabetçiye, Siyasal Düzen Nasıl Mümkün Olmuştur?.....213
- C. Mutlak Bir Yönetime Neden İtaat Etmemiz Gerekir?.....223
- D. Bireysel Özgürlüğü, Sadece Mutlak Bir Yönetim mi Koruyabilir?.....225
- E. Devrim Hakkı İyi Bir Yönetimi Bozar mı?.....228
- F. Anarşi, Talancı Bir İktidardan İyi midir?.....231
- G. Siyasal Otoriteyi Rasyonel Bencilliğe Dayandırmak, Aşırı Derecede İdealist Bir Tutum mudur?.....234
- H. Amerikan Yönetimi, Hobbesçu Leviathan mıdır?.....235
- I. İncil ve Kur'an'ın Yorumu Siyasal Bir Mesele midir?.....237

8. BİREYSEL HAKLAR VE SINIRLI YÖNETİM 250

A. İnsanoğlu, Yaratıcı'sının Zanaatkarlığı Olarak Eşit Özgürlük Hakkına Sahip midir?.....	254
B. İnsanoğlu, Öz-Sahiplik İddiasında Bulunan Aynı İnsan Türünün Üyeleri Olarak Eşit Özgürlük Hakkına Sahip midir?.....	256
C. İnsanoğlu İlk Doğa Durumunda Eşit ve Özgür müdür?.....	260
D. Tüm İnsanlar Mülkiyet Edinimi Konusunda Eşit Özgürlüğe Sahip Midir?.....	269
E. Liberal Yönetim, Bireysel Özgürlük ile Siyasal Otoriteyi Birleştirebilir mi?.....	276
F. Lockeçu Yönetim, Yönetilenlerin Rızasını Güvence Altına Alabilir mi?.....	278
G. Çoğunluk, Hangi Hakla Yönetir?.....	280
H. Uzlaşmacı Demokraside, Azınlıkların Korunması için Bir Azınlık Vetosu Gerekli midir?..	282
I. Hukukun Üstünlüğü ve Güçler Ayrılığı, Bireysel Hakları Güvence Altına Alabilir mi?.....	284
J. Yürütme Organı, Bir Diktatörün İktidarına mı Sahip Olmalıdır?.....	288
K. Devrim Hakkı, Güçlünün Haklı Olduğu Anlamına mı Gelir?.....	297
L. Kadınlar Erkeklerle Eşit Haklara Sahip Olmalı mıdır?.....	301
M.Dinî Hoşgörü ve Kilise ile Devlet Ayrımı için İyi Argümanlar Var mıdır?.....	303
N. Ateist Bir Toplum Mümkün müdür?.....	308

9. KATILIMCI DEMOKRASİ 318

A. Halkın Aydınlanması, Siyasal Özgürlüğü Zayıflatır mı?.....	320
B. İnsanoğlu Doğa Durumundaki Yalnız Hayvanlar olarak Doğası Gereği İyi midir?	322
C. Medeniyetin Evrimi Bizi, Doğal Özgürlükten ve Mutluluğumuzdan Mahrum mu Bırakmıştır?.....	329
D. Katılımcı Demokrasi Bireysel Özgürlüğe Tehdit midir, Yoksa Onun Gelişimi İçin Faydalı mıdır?.....	332
E. Katılımcı Demokrasi, Tanrı Benzeri Bir Kurucu Gerekir mi?.....	336
F. Temsilî Demokrasi, "Kılık Değiştirmiş Kölelik" midir?.....	337
G. Demokrasinin Sivil Bir Dine İhtiyacı Var mıdır?.....	339
H. Gerçek Bir Demokrasi İmkânsız mıdır?.....	341

10. TİCARÎ TOPLUMDA AHLÂK VE PİYASALAR 346

A. Smithçi Ahlâkî Duygusalılık Bencillik, Gösterişçilik, Uyumculuk (Konformizm) ve Duygusalılık Üzerine mi Kuruludur?.....	354
B. Evrim Bilimi ve Deneysel Oyun Teorisi, Smith'in Ahlâk Teorisini Doğrulamakta mıdır?..	359
C. Din, İnsanları Ahlâklı Yapar mı?	371
D. Piyasa Ahlâkın Değerini Azaltır mı?.....	378
E. Ticarî Toplumlar, Ticaret Erdemin Yerini mi Almaktadır?.....	384
F. Ticarî Toplum, Burjuva Erdemlerini mi Teşvik Etmektedir?.....	387
G. Smith Fakirler için Dağıtımçı Adaleti Savunurken, Solcu mu Hatta Bir Proto-Marksist midir?	392
H. Doğal Özgürlük Sistemi, Özel Mülkiyet Anarşizmini mi Gerekir?.....	398
I. Ekonomik ve Finansal Krizlerin Yakın Tarihçesi, Smithçi Serbest Piyasa Düşüncesinin Başarısızlığını mı Gösteriyor?.....	404
J. Kapitalizm Yakında Medeniyeti Yok Edebilecek Bir İklim Değişikliği mi Yaratmıştır? ..	410

11. TARİH VE MODERN DEVLET

422

- A. Tarih Nihai Bir Anlam Taşır mı?424
- B. Her Siyaset Felsefecisi "Kendi Döneminin Çocuğu" mudur?427
- C. Özgürlük Nedir?429
- D. Modern Devlet Bireysel Haklarla Siyasal Ödevleri Birleştirebilir mi?431
- E. Savaş, Devletin Sağlığını Korur mu?435
- F. Birleşik Devletler Bir Devlet midir?436
- G. Tarihin Sonuna Ulaştık mı?439

12. SOSYALİZM

444

- A. İktisadî Çıkarlar, Tarihi Belirler mi?448
- B. Kapitalistler, İşçilerini Sömürmek Zorunda mıdır?451
- C. Kapitalizm, İşçilerin Yaptıkları İşlerden Zevk Almalarını Engeller mi?453
- D. Kapitalizm Kaçınılmaz Olarak, Servetin En Zengin %1 Kapitalistin Elinde Toplandığı, Adil Olmayan Bir Eşitsizlik mi Yaratmaktadır?454
- E. Sosyalizm İnsanlığa Kurtuluşu Getirir mi?459
- F. Sosyalist Bir Ekonomi İşler mi?463
- G. Marx'ı, Stalin Olmadan Düşünebilir miyiz?465
- H. Sosyalizm, Demokratik Olabilir mi?466
- I. Sosyal Demokrasi, Kapitalizm ve Sosyalizmin En İyi Özelliklerini Bir Araya Getirebilir mi?469
- J. Yeni Bir Komünizme İhtiyacımız Var mı?474
- K. Sosyalist Anarşizm Marksist Komünizmden Daha Özgürleştirici midir?475

13. TANRI'NIN ÖLÜMÜ VE İKTİDAR İSTENCİ

486

- A. Dünyanın Anlamsız Kaosunu Örtmek İçin, Müzik ve Dramanın Efsanevi Yanılsamalarına İhtiyacımız Var mıdır?492
- B. Darwinci Evrimin Özgür Ruhlu Bilimi Bize, "Mütevazı Hakikatler" Sunabilir mi?495
- C. İnsanlar, Aşkın Özlemleri Olmadan Yaşayabilirler mi?496
- D. Özgür Ruhlu Bir Bilim, Modern Liberal Demokrasi ile Uyumlu mudur?498
- E. Zerdüş Kimdir?500
- F. Yaşam İktidar İstenci ve ebedî Dönüş Olarak Anlatılabilir mi?503
- G. Nietzsche Çok Mütedeyyin miydi?506
- H. "İyinin ve Kötünün Ötesine" Geçmek, Bizi Yeni Bir Asâlete veya Yeni Bir Barbarlığa Yönlendirir mi?508
- I. Nietzsche'nin Darwinci Aristokratik Liberalizmi, Dionysosçu Aristokratik Radikalizmden Daha Üstün müdür?510

14. LIBERALİZM KRİZİNDE GÖRECELİK VE DOĞAL HAK 518

- A. Felsefe ve Siyaseti Karşılıklı Zararlardan Korumak için Batını Yazı Gerekli midir?...523
- B. Filozoflar Doğal Hakların Hakikatini İspatlayarak, Modern Relativizm ve Nihilizmi Çürütebilir mi?.....528
- C. Modern Biyoloji, Doğal Hak için Gereken Doğal Teleolojiyi Destekleyebilir mi?.....530
- D. Köleliğin Doğal Olmayan Karakteri, Tarihsici ve Pozitivist Göreceliğe Karşı Savunulabilecek Bir Doğal Hak Örneği midir?533
- E. Birkaçının Felsefî Yaşamı, Doğal Olarak, Birçok Kişinin Ahlâkî, Dinî ve Siyasî Yaşamından Üstün müdür?.....537
- F. Locke'çu Doğal Hak, "Yaşam, Keyifin Keyifsiz Arayışıdır" Önermesini İçeren Hedonistik Görecelik mi Öğretmektedir?.....543
- G. Strauss Yahudi Bir Nazi miydi?546
- H. Liberalizm, Liberal Eğitimle, İnsan Mükemmelliği ve Felsefî Yaşama İmkân Tanır mı? ...555

15. EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK 564

- A. Adalet İlkeleri, Belli Başlı Hakkaniyet Koşulları Altında Tercih Ettiğimiz Şeyler midir?.....568
- B. Devlet Toplumumuzda Daha Talihi İnsanları, Daha Az Talihi Olanlara Yardım Etmeleri için Zorlamalı mıdır?.....572
- C. Adalet, Sosyalist Eşitliği Gerektirir mi?.....578
- D. Adalet, Kapitalist Özgürlüğü Gerektirir mi?.....580
- E. Arayışında Olmamız Gereken Şey, Sonuç Eşitliği Değil de Fırsat Eşitliği midir?.....582
- F. Ahlâkın İçgüdüsel Ahlâkî Grameri Evrilmiş İnsan Doğamızın Bir Parçası mıdır?.....588
- G. Adalet Dair Liberal Bir Kavramlaştırma, Liberal Bir Yaşam Tarzının İnsan İçin En İyi Yaşam Olarak Dayatılmasını mı Gerektiriyor?.....594

16. AZALAN ŞİDDETİN KLASİK LIBERALİZMİ 602

- A. Tarih Öncesi İnsanlar, Avcı Toplayıcılar Doğal Olarak Savaşa Eğilimli Biçimde Evrilmiş Soysuz Vahşiler miydi?.....608
- B. Tarih, Şiddetin Azaldığını Kanıtıyor mu?.....614
- C. Dinî İdeoloji Şiddeti Teşvik Etmekte midir?.....618
- D. Kapitalist İdeolojinin Şiddeti Teşvik Etme İhtimali, Komünist İdeolojiye Göre Daha mı Fazladır?.....621
- E. Liberal Barış, Erkekse Erdemlerin Olmadığı, Düz Bir Ruh Dünyasını mı Gerektermektedir?.....624
- F. Şiddetin Azalması, En Zenginlerin Hayatta Kalması Yoluyla Burjuva Erdemlerine Doğru Kalıtsal Bir Evrimden Kaynaklanabilir mi?.....627
- G. Klasik Liberaller Daha Zeki İnsanlar mıdır?.....630

SONSÖZ 639 DİZİN 643

1

SİYASAL BİLGİ VE SİYASAL İKTİDAR

Platon'un Savunma, Crito ve Devlet'i

SİYASET FELSEFESİ ESKİ YUNAN'DA BAŞLAR. HATTA "POLİTİKA" VE "FELSEFE" kelimeleri bile Eski Yunanca'dan türemiştir. *Politike*, Yunan kentinin (*polis*) işlerini çağırıştırır. *Philosophia* edebî olarak bilgelik aşkı demektir. Şüphesiz, siyasetin tarihi, antik Yunandan çok daha eskidir. Eski Mısır, Mezopotamya, hatta göçebe Taş Devri insan gruplarında bile siyasetin izlerini bulabiliriz. Ancak, Yunan kentinden önce, toplumsal düzen geleneğin ürünüydü ve bu düzen, bağımsız insan muhakemesinden ziyade dinsel mitler ile açıklanıyordu. Önceki uygarlıkların aksine, Sokrates'in yaşadığı Atina, yurttaşlarından düzeni kurmak ve sürdürmek için kamusal işlerle ilgili müzakereler yapmalarını talep ediyordu. Atina'da yaşamın merkezi *agora* idi. Bu kamusal alanda yurttaşlar, siyasal meseleleri tartışırlardı. Sonuçta, Atina, rasyonel siyasal düşüncenin doğduğu yerdir.¹

MÖ 5. yüzyılda Yunan kentleri, özellikle de Atina, insanlık tarihinin en yüksek zirvelerinden birine ulaşmıştı. Yunanlılar, bu yüzyılın ilk yarısını Pers İmparatorluğu ile yapılan savaşların tehdidi altında geçirdi. Ama MÖ 449 yılında Persler karşısında kazandıkları zafer Yunanlıların, kimi tarihçiler tarafından Perikles Çağı olarak adlandırdıkları dönem boyunca gelişmelerini sağlamıştır. Bazılarının iddiasına göre, bu gelişmenin sonucunda Yunanlıların sanat, şiir, tarih, felsefe ve siyasetteki kültürel mükemmellikleri tarih boyunca hiçbir zaman aşılammıştır.

Platon (MÖ 427-347), Atina ile Sparta arasında yapılan ve Atina için felakete sonuçlanan Pelepones Savaşı'nın (MÖ 431-404) başlamasından birkaç yıl önce doğmuştur. Platon'un ölüm tarihinde ise Atina, çöküşünün son noktasına iyice yaklaşmıştı. Platon'un ölümünden birkaç yıl sonra da Atina, Makedonlar tarafından fethedildi.

Platon'un yaşadığı dönemde Atinalılar, radikal demokratlardan radikal oligarşiye savunan kişilere kadar birçok parçaya bölünmüştü. Tüm ana siyasal gruplar ailesinde temsil edildiğinden Platon, küçük yaşta birçok siyasal tartışmaya şahit olmuştur. Platon'un siyasal eylemleri, Syracuse'daki siyasal liderlerden Dion ile olan arkadaşlığından dolayı, Sicilya'da belirginleşmiştir. Bir danışman olarak Sicilya'nın siyasal yaşamını şekillendirmek istemiş, ancak başarılı olamamıştır.

Platon'un Sokrates (MÖ 470 – 399) ile yaptığı konuşmalar hayatını, diğer her şeyden daha fazla etkilemiştir. Platon Akademi'yi kurarak Sokrates'in çalışmalarını genişletmiştir. Akademi, MS 6. yüzyıla kadar, bir yüksek öğrenim merkezi olarak kalmıştır. Batı üniversiteleri bazı konularda bugün hâlâ Akademi'nin müfredatını takip etmektedir.

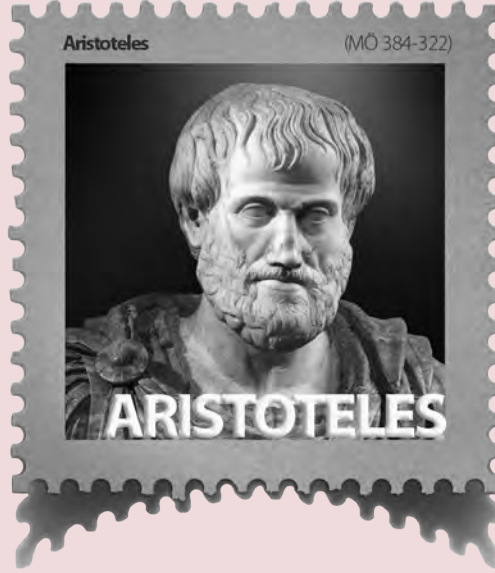
Platon'un yazılarının önemli bir kısmı, Sokrates'in ana karakter olarak yer aldığı diyaloglardan oluşur.² Yani Sokrates'in yaşamı Platon felsefesi için çok önemlidir. Platon'un eserlerindeki ana tema, Atina siyaseti ile Sokrates felsefesi arasındaki çatışmadır. Bu çatışma da Sokrates'in MS 399'daki duruşması ve idamında tamamen açığa çıkmıştır.

A. SOKRATES'İN DURUŞMASINDAN ÇIKARILACAK SİYASAL DERS NEDİR?

Bu soruyu, siyasal yaşamın doğasında yer alan diğer birçok soruyu ele almadan anlamak mümkün değildir. Sokrates, insan için en iyi yaşam tarzının ne olduğunu bilmeyi arzulayan bireyi örnekler. Böylesi bir kişi, onun arayışını destekler nitelikteki siyasal düzenlemeleri tercih edecektir. Bu kişi, bir dereceye kadar bütün insanlığı temsil etmektedir. Hepimiz mümkün olan en üst düzeyde tatmin edici bir yaşamın peşinde değil miyiz? Ve bunun sonucunda siyasal yaşamımızı, bize bu arayışımızda ne kadar destek olduğu açısından değerlendirmiyor muyuz? Bundan dolayı Amerikalılar, âdil bir yönetimin temel amacını "mutluluk arayışlarını" teminat altına almak olarak tanımlamayı, mutlak doğru olarak görürler. Ama bu nasıl gerçekleştirilecektir? Kimileri, siyasal topluluğun yurttaşlarının yaşamlarını, ortak bir iyi yaşam standardına göre biçimlendirmesi gerektirdiğini belirtirler. Ancak, insanoğlu güvenilir bir iyilik standardı keşfedebilir mi? Hatta keşfetse bile, siyaseti böylesi bir temel üzerine kurmak mümkün müdür? Meselenin karşıt tarafında bulunanlar ise, yönetimin en iyi şekilde mutluluk arayışını desteklemesi ve halkı (diğerlerine zarar vermedikleri sürece) kendi kişisel iyi yaşam görüşlerine göre yaşamları için özgür bırakması gerektiğini belirtirler.

İnsanoğlunun akli ile keşfedebileceği mutlak iyilik standartlarının olamayacağı, bundan dolayı insanların kendi tercih ettikleri ahlâkî kavramlar ve ilkeler ne olursa olsun, onlara göre yaşamak için özgür olmaları gerektiği ileri sürülebilir. Ama ahlâkî mutlaklar yoksa, insan özgürlüğü nasıl ahlâkî mutlak olarak haklaştırılabilir?

2

REJİMLERİN İNCELENMESİ OLARAK SİYASET BİLİMİ

Aristoteles'in *Politika'sı*

ARISTOTELES (MÖ 384-322), PLATON'UN YAŞADIĞI DÖNEMDE BAŞLAYAN Yunanistan'ın siyasal çöküşüne bizzat şahit olmuştur. MÖ 338 yılında, Yunan kentleri Makedonya Kralı II. Philip tarafından fethedilmişti. MÖ 336'da Philip'e yapılan sükastten sonra oğlu İskender tahta geçmiş ve imparatorluğunu MÖ 323'deki ölümünden önce Hindistan sınırlarına kadar genişletmiştir.

Aristoteles'in Makedonya Tahtı ile bir takım bağlantıları vardı. Babası sarayın hekimi, Aristoteles de İskender'in hocasıydı. Bu durum Makedonya iktidarına karşı Yunanlıların şüphelerini uyandırdı. İskender'in ölümünden sonra Aristoteles Atina'yı terk etmesi yönünde zorlandı. Ancak Platon'un Atina'daki Akademi'sinde yirmi yıl kalmayı başardı. Ve daha sonra kendi okulu olan *Lyceum*'u kurdu. Aristoteles'in çalışmaları da Platon'unkilere kadar farklı alanlarla ilgilidir. Ancak, Aristoteles biyoloji ve Yunan kentlerinin anayasal tarihiyle de meşgul olmuştur.

Platon ile Aristoteles arasındaki ilişkiye dair ortak görüş, on altıncı yüzyılın başlarında Vatikan'daki Apostolik Saray'ındaki, Papa II. Julius kütüphanesinin duvarlarından biri için boyanmış Raphael'in "Atina Okulu" freskine aksetmiştir.¹ Antik filozoflar, Platon ve Aristoteles merkezde yüzleri birbirine dönük olmak üzere resmedilmiştir. Platon, sağ elinin işaret parmağıyla yukarı doğru işaret ederken, sol elinde *Timaeus*'un bir kopyasını dik şekilde tutmaktadır. Aristoteles sağ elini açık şekilde ileriye uzatmışken, sol elinde *Nikomakosa Etik* kitabının kopyasını düz şekilde tutmaktadır. Bu fresk, bir yandan Platon'un dikey perspektifi ile Aristoteles'in yatay perspektifi arasındaki karşıtlığı ortaya koymaktadır; sanki Platon "Yukarıda bir yerde" demekte ve Aristoteles de "Hayır, bizler arasında burada, aşağıda" demektedir. Diğer taraftan, resmin simetrik tasarımı, Platoncu ve Aristotelesçi perspektiflerin birbirini tamamladığını düşündürmektedir.

İnsan düşünce tarihinin büyük kısmı, Platoncuların aşkını veya idealist perspektifi ile Aristotelesçilerin doğalcı ya da realist perspektifi arasındaki gerilimle başlamaktadır. Bu durum, derin siyasal soruları gündeme getirmektedir: Siyasal düzen, olağan tecrübe ile bilebileceğimiz doğal bir düzen üzerine kurulabilir mi, yoksa bu düzen sıradan bir tecrübeyi aşan doğaüstü bir düzen üzerine mi kurulmalıdır? Bu soru Bağımsızlık Bildirgesi'nin "Doğa ve Doğa'nın Yasaları"na yapılan atıfta da ima edilmiştir.

Geleneksel olarak Aristoteles'in siyasal düşüncesi, Platon'unkinden daha pratik olarak görülür. Aristoteles, sadece teoride siyasal olarak en iyinin ne olabileceğiyle ilgilenmemiş, aynı zamanda en iyiye ulaşamadığında, pratikte siyasal olarak neyin gerekli olduğu üzerine de düşünmüştür.

A. EN İYİ REJİM YETERİNCE İYİ MİDİR?

En iyi siyasal topluluğun neye benzediğine ait teoriler geliştirmek için birçok iyi neden olmasına rağmen, böylesi bir rejimin çok temel bir sorunu vardır: Bu rejim varolamaz. Siyaset filozofunun varolan rejimleri ihmâl edecek kadar, *Devlet*'te kabataslak yer almış "sözde kent" gibi düşüncelerle çok fazla meşgul olması beklenmez. Aslında Platon, *Devlet*'in Sekizinci ve Dokuzuncu Kitap'ında farklı rejimlerin çeşitliliği üzerinde yorum yapmıştır. Bu bölümlerde Sokrates, en iyi kentin çürümesinin nasıl kötü kentler dizisine yol açacağı çerçevesinde tahminler yürütmüştür. Ancak bizim burada ilgilenmemiz gereken nokta, varolan rejimlerin pratik sorunlarına ilişkin kapsayıcı ve ayrıntılı açıklamalar bulacağımız, Aristoteles'in *Politika* adlı eseridir. Aristoteles, *Devlet*'in gerçekçi olmayan beklentilerini eleştirir. Onun bakış açısına göre, lider sadece en iyi rejimin ne olacağını bilmekle kalmamalı, belli koşullarda neyin en iyi olacağını, hatta kötü bir rejimin korunması için neyin yapılması gerektiğini de bilmelidir. Bazen lider, kötü bir durumdan en iyiyi çıkarmalıdır. (1288b10-1289a25)

Ancak, daha sonra da göreceğimiz gibi Aristoteles, Platon tarafından ortaya atılan temel sorulardan kurtulamamıştır. Örneğin, eğer siyasal eylem (en azından uygulamada) filozof yöneticinin kavradığı gibi doğal normlarla yönlendirilemezse bu, siyasetin asgarî ya da doğal standartları olmadığı anlamına mı gelir?

Sokrates, kendi felsefi kentinin çöküşünden sonra ortaya çıkması muhtemel rejimleri betimlerken, iki rejime kilitlenmiştir: en kötünün yanı başındaki demokrasi ve en kötü rejim olan zorbalık. En iyi rejim mümkün değilse, o zaman siyaset felsefesi öğrencisi en kötünün iddiaları üzerine düşünmelidir. Siyasal yaşam, insanlar için iyi olanın rasyonel standartlarınca yönetilmeyecekse o zaman, insanlara neden diledikleri gibi yaşamaları için siyasal özgürlük verilmez? Demokrasi, bu türden bir özgürlüğe izin verir. Sokrates de bunu, "rejimlerin en hakkaniyetli olanı" ve hatta "şu an için mükemmel derecede hoş" şeklindeki ifadelerle itiraf etmiştir.

3

HIRİSTİYAN İLÂHİYATININ SİYASAL GERÇEKÇİLİĞİ

Augustine'in Tanrı Kenti

BATI TARİHİNDE AZİZ AUGUSTINE'İN (MS 354-430) YAZILARI, ANTİK YUNAN ve Roma kadim kültürü ile Batı Avrupa Hıristiyan kültürü arasında bir köprü olmuştur.¹ Augustine'in bu rolle nitelendirilmesinin ana nedeni, bir belagat öğretmeni olarak, Hıristiyan Kilisesi'nde psikopos olmadan ve de Hıristiyanlığa girmeden önce, Yunan ve Roma klâsiklerini incelemesidir.

De Civitate Dei (*The City of God, Tanrı Kenti*) adlı eseri, Hıristiyan siyaset görüşünü ilk ayrıntılı açıklama teşebbüsüdür. Yeni Ahit'in aşıkâr bir siyasî öğretisi yoktur, çünkü ilk Hıristiyanlar ebedî kurtuluşa öylesine meşgul olmuşlardır ki, dünyevi siyasetle ilgilenmemişlerdir.² Yeni Ahit'te İsa, Hıristiyanlara "Sezarınkiler Sezar'a ve Tanrı'ninkiler Tanrı'ya" (Matta 22:21) öğretisini sunmuştur. Ayrıca Aziz Paul Hıristiyanlara, Tanrı'nın buyruğu olarak yöneticilerine itaat etmelerini şiddetle tavsiye etmektedir (Romalılar 13:1-7). Bu, Hıristiyanların dinî vecibelerini ihlâl etmediği sürece, tüm yasalara itaat etmeleri anlamına geldiği şekilde yorumlanabilir. Bunların birincil ilgileri, tanrısal âleme hizmet etmektir. Ancak Hıristiyan Kilisesi'nin siyasal etkisi arttıkça, Hıristiyanlar için dünyevi siyasal eylemin anlamını açıklığa kavuşturmak bir zorunluluk hâlini aldı.

Romalıların yaptığı son Hıristiyan kıyımı (MS 303-305), İmparator Diocletian döneminde olmuştur. Daha sonra, iç savaşlar dönemi (305-324) boyunca İmparator Konstantin, MS 312'de Roma İmparatorluğu'nun batı bölümünün denetimini ele geçirmiştir. Aynı yıl Konstantin Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Ve bir sonraki yıl da Hıristiyanlık yasal bir din olmuştur. 393'te İmparator Theodosius, Hıristiyanlığı, imparatorluğun resmi dinî yapmıştır. 410 yılında Vizigotlar ve Almanlar (Alarik) Roma'yı yıkınca, bazı insanlar bunu, geleneksel tanrıları yüzüstü bırakmanın bir cezası olarak yorumlamışlardır. Hıristiyanlığa yönelik bu suçlama, Augustine'i *Tanrı Kenti*'ni yazmaya itmiştir.

A. AUGUSTINE, İLK SİYASAL GERÇEKÇİ MİYDİ?

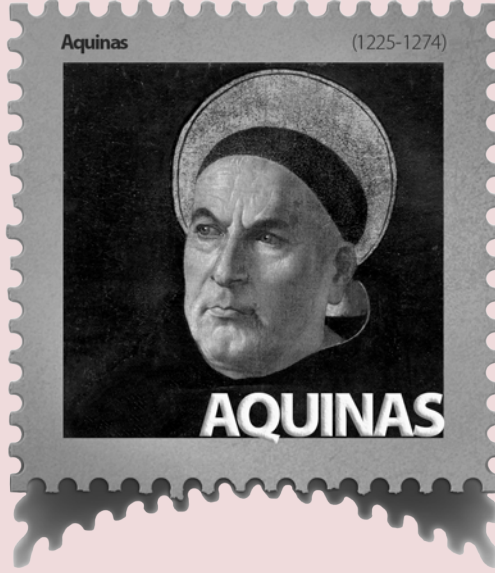
Ne kadar tuhaf gelse de, ilâhiyatçı Reinhold Niebuhr'un Augustine "Batı tarihindeki ilk büyük gerçekçidir", iddiası üzerinde durmamız gerekir.³ Hıristiyanlığın ahlâki ideallerini düşündüğümüzde, bu bize tuhaf bir yorum olarak görünebilir. Ancak Augustine'in ilâhiyatında çok önemli yer tutan Hıristiyanî Çöküş ve Kurtuluş öğretilerini hatırladığımızda tuhaflık azalır. Tüm insanlar, Adem'in Tanrı ile olan mükemmel birlikteliğini bozan gurur günahının izlerini taşıyor ve bu yüzden, insanlar ruhlarındaki bu boşluğu doldurmak üzere beyhude çırpınırlar. Onlar için bu boşluğu gidermenin tek yolu, İsa tarafından sunulmuş cennetteki kurtuluştur. Bu öğretilerin bakış açısından bir Hıristiyan, insanların siyasal yaşamı hakkında pekala kötümser olabilir. Çökmüş devletlerinde insanlar, siyasal düzenlemeler için gerçek iyiliği elde edemeyecek kadar bencildirler ve sonuçta, bu hayatta siyasal adalet için yapılacak mücadele beyhude bir çabadır. Bu tür bir akıl yürütme çerçevesinde, siyasette adalet denen şeyin, gücünün yönetiminden öte bir şey olmadığı şeklindeki Thrasymachusçu iddianın, Augustine'in Hıristiyan ilâhiyatınca desteklendiği söylenebilir. Bir Hıristiyan'ın bile böylesine sert bir siyasal görüşü nasıl edindiği üzerine düşünmekle, siyasal gerçekçilerle idealistler arasındaki sonu gelmez tartışmada yer alan meseleleri anlamaya başlayabiliriz.

İdealistler soyut, evrensel ilkelere sadık kalırken, gerçekçiler bunun aksine, somut ve özel koşullara bakarlar. Siyasal idealistlerin ısrarı, siyasal adaletin sabit ilkeleri üzerindeyken, siyasal gerçekçiler, siyasal olayların akışına cevap verebilecek esneklik talebindedirler. Ayrıca idealistler, siyasal eylemi yüksek ahlâki amaçlara doğru yönlendirmek isterler. Ama gerçekçiler, siyaseti, ahlâki ilkelerle ilgisi asgarî düzeyde olan ve güce başvuruyla inşa edilmiş, bencil çıkarların çatışması olarak görürler. İdealistler gerçekçileri, siyasal yaşamda zalimliği cesaretlendiren hiççilik (nihilizm) ve sinisizmi besledikleri gerekçesiyle eleştirirler. Gerçekçiler ise idealistleri, kör bir duygusallıkla zararlı sonuçlarını dikkate almadan, siyasal koşullara kendi ahlâki soyutlamalarını dayatmaya yöneldikleri için eleştirmektedirler. Her iki tarafın da haklı olduğu yönler vardır.

Son yüzyıllarda hem aşırı idealizmin hem de aşırı gerçekçiliğin tehlikelerini gördük. İdealistler bizi sonsuza kadar, savaşın ve adaletsizliğin olmadığı, iş birliği içinde bir dünya topluluğu uyarlamasıyla ayartmışlardır. Ancak bazı durumlarda bu ütopyacı rüyalar, emsali görülmemiş şiddet ve baskılar için fırsatlar yaratmıştır. Ayrıca gerçekçi yaklaşım siyasetin, iktidar arayışı ve uygulanmasından başka bir şey olmadığını onaylayarak, hem sağ hem de solun zorbalıklarını meşrulaştırıyormuş gibi görünmektedir. Augustine gibi siyaset filozoflarının, bu modern ikilemi anlamamızda yardımcı olacaklarını umuyoruz.

Augustine'in konumu üzerinde düşünebilmek için, öncelikli iki kent fikrinde ifade edildiği gibi, *Tanrı Kenti*'nin birleştirici nitelikteki temasına bakalım. Augus-

4

DOĞAL HUKUK

Thomas Aquinas'ın *Hukuk Üzerine Deneme'si*

THOMAS AQUINAS, (1225-1274), ORTA ÇAĞLARIN EN SİSTEMATİK VE EN kapsamlı Hıristiyan filozofudur. Thomas, Augustine'i aşarak, 13. yüzyılın entelektüel ve siyasal tartışmalarına karşı, Hıristiyan felsefesini yeniden formüle etmiştir. Bu dönemdeki en büyük siyasal çatışma, Kutsal Roma İmparatorluğu'nun İmparatoru ile Papa arasındaydı. Augustine'in İnsan Kenti ile Tanrı Kenti arasında yaptığı ayırım, siyasal yöneticilerin geçici otoritesiyle Kilisenin ruhani otoritesini uzlaştırmada yeterli değildi. Thomas, Papanın nihaî üstünlüğünü muhafaza ederken, İmparatorun da uygun iddialarına saygı göstermenin yolunu bulma arayışına girdi.¹

Bu dönemde hâkim olan entelektüel tartışma, Aristoteles'e olan ilginin yeniden hayatiyet kazanmasının bir ürünüydü. Bu gelişme, bir pagan yozlaşması olarak bazı Kilise otoritelerini korkutuyordu. Yahudi ve Arap akademisyenler, Aristoteles'in metinlerini muhafaza etmelerine ve onun felsefesi ile Kitabı Mukaddes ilâhiyatının nasıl uyumlandırılacağını yüzyıllarca tartışmalarına rağmen, 13. yüzyıla kadar Aristoteles, Hıristiyan dünyasında çok fazla incelenmemiş ve yazılarının çoğu bu dünyada yer almamıştır. Hıristiyan düşünürler bu gelenekle temasa geçince, hakikate giden yollar olarak akıl ile iman arasındaki ilişkiyi ele almak zorunda kalmışlardır. Paris Piskopos'u 1270 yılında, Paris Üniversitesi'nde bazı Aristotelesçi fikirlerin öğretilmesini yasaklar. Bu fikirler sahte ve sapkın olarak lanetlenmiş ve bu fikirleri öğretenler, kilise tarafından cezalandırılma ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır. Thomas lanetlenmese de, bazı Kilise liderleri, onun lanetlenmiş Aristotelesçi düşünceyi savunduğundan şüphe duymuştur.²

Thomas ayrıca, Kilisenin günah olarak lanetlediği öğretiyi ve uygulamaları teşvik eden sözde Hıristiyanları, yani kâfirleri bastırma ve cezalandırma çabalarına dâ-

hil olur. Roma İmparatoru Konstantin'in Hıristiyanlığa geçişinden itibaren Kilise liderleri, kâfirleri cezalandırmak hatta idam ettirmek için devlet iktidarını kullanabiliyordu. IX. Papa Gregory ile birlikte 1231'den başlayarak Papalar kâfirleri, sapkınları avlamak ve cezalandırmak için özel soruşturma (engizisyon) görevlilerini atamıştı. En yaygın olarak Dominikan tarikatı rahipleri, bazı uç durumlarda, kâfirleri idama mahkûm etmek de dâhil olmak üzere özel soruşturma yetkileriyle atanmaktaydı.³

Paris Üniversitesi'nde ders veren Dominikan Tarikatı'nda bir keşiş olarak Thomas, sahip olduğu din ve eğitim geçmişiyle bu meseleler üzerine kafa yormak için oldukça iyi hazırlanmıştı. Thomas'ın iddiasına göre, Hıristiyanlık doğal hakikat alanında daha üstün olan vahiy hakikatini reddetmeden, Aristoteles felsefesini kabul edebilirdi: İmanla bilinen hakikatler aşkındır ama bu hakikatler doğal akılla bilinen hakikatlerle çatışmaz. 1879 yılında Papa XIII. Leo, Thomas'ı, Hıristiyan felsefesinin otorite konumundaki bir kaynağı olarak tanıtmıştır.⁴

Thomas'ın birçok yazısı arasında en iyi bilineni, *Summa Theologica* (İLÂHîyatın Özeti)'dir. Bu kitap, genç öğrenciler için yazılmış bir ilâhiyat ders kitabıdır. *Summa*, orta çağda hâkim olan tartışma usulünü takip etmiştir. Yani, ilâhiyat ve etik ile ilgili tartışılan tüm ana soruları ele almıştır. Thomas önce bir soru sorar ve onun cevabına yönelebilecek ana reddiyelere yer verir. Daha sonra yerini, kabul görmüş bir otoriteden yaptığı alıntıyla belirler ve akabinde bunu iddialarla destekleyip başlangıçta ifade edilen reddiyelere cevap vererek de bitirir.⁵

Thomas, *Summa* eserini üç bölüme, ikinci bölümü de iki alt bölüme ayırmıştır. Geleneksel olarak "*Hukuk Üzerine Deneme*" diye adlandırılan eseri de, ayrı bir yazısı değil, ikinci bölümün birinci alt bölümünün 90-97. sorularından oluşan kısımdır (1-2, 90-97). Bu kısım, onun doğal hukuk öğretisini kapsar. Bu öğreti de, Thomas'ın siyasal düşüncesinin en etkili bölümüdür. Bundan dolayı, onun doğal hukuk açıklamasına yoğunlaştıkça, bunun, Thomas'ın felsefî çalışmasının sadece küçük bir parçası olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız.⁶

A. DOĞAL HUKUK NEDİR?

Ne zaman siyasetten bahsetsek, aynı zamanda doğrudan, yanlışdan, adaletten ve adaletsizlikten de bahsederiz. Bazı yasa ve kararları iyi diye överken, bazılarını da kötü diye lanetleriz. Sık sık insan iradesi ile değiştirilemeyecek nitelikte bir takım doğru ve yanlış standartlarının siyasette yer aldığını öne süreriz. Sonuçta, tam olarak farkına varmasak da doğal hukuk fikrini kabul etmiş oluruz.

Bu anlayış özellikle, ne zaman insan yasalarını değerlendirmemiz gereken daha üstün bir yasanın varlığından söz edersek, açıkça gündeme gelir. Bağımsızlık Bildirgesi, Kral III. George'un otoritesini reddetmeyi haklılaştırmak üzere, "Doğanın ve Doğanın Tanrısı'nın Yasaları"na başvuruyordu. Modern dünyada her yönetimin

5

İKTİDAR SİYASETİ

Machiavelli'nin Hükümdar'ı ve Söylevleri

NICCOLÒ MACHIAVELLI'NİN (1469-1527) YAŞAMI DÖRT DÖNEME AYRI-
labilir. Machiavelli 1469'dan 1498'e kadar, çocukluğunu, ilk eğitimini al-
dığı Floransa'da geçirdi. 1498'den 1512'ye kadar Floransa hükümeti için
çalıştı. 1512 ile 1517 yılları arasında Florentine'de siyasetten uzak durmaya zor-
landı ve bu dönemde, *Il Principe* (*The Prince, Hükümdar*) ile *Discorsi*'yi (*Discourses,*
Söylevler) yazdı. 1518-1527 arasında da Savaş Sanatı ve *Floransa'nın Tarihi* adlı
kitapları yazdı. Yine bu tarihler arasında, Floransa'nın siyasal yaşamına tekrardan
katılabilmek fırsatı buldu.

Machiavelli'nin babası, daha sonra tarihçiler tarafından "hümanistler" olarak ta-
nımlanan İtalyan akademisyenlerden büyük ölçüde etkilenmiş, bir hukukçuydu.
"Yurttaşlık hümanizmi" geleneğinde, kamusal bir görev için yapılacak en iyi hazır-
lığın, belagat, şiir, tarih ve felsefe ile ilgili Latince klâsiklere çalışmak olduğu dü-
şünülmüştü. Cicero ve özellikle onun *De Officiis* (*Ahlâkî Ödevler Üstüne*) adlı eseri
çok önemli bir yere sahipti. Cicero bu eserinde, ülkesine şerefle hizmet edecek bir
gencin edinmesi gereken ahlâkî ve zihinsel erdemlerin neler olduğunu anlatmak-
tadır. Machiavelli'nin yazılarının çoğu, iyi bir yöneticinin erdemleri ve kusurları
hakkındaki bu klâsik öğretiye tepki olarak görülebilir.¹

Bu hümanist eğitim, Machiavelli'ye 1498 yılında, 29 yaşında iken Florentine
Hükümeti'nde bir konum elde etmesinin yolunu açmıştı. Bu dönemde Floransa,
yüzlerce yıllık bir cumhuriyetti ama Medici ailesi 15. yüzyılın önemli bir bölü-
münde hüküm sürmüştü. Lorenzo de Medici 1492 yılında öldükten sonra oğlu
Piero, ailesinin iktidarını sürdürmede başarılı olamadı. 1494'te Piero sürgüne zor-
landı ve aynı yıl Floransa'yı bir Hıristiyan Cumhuriyeti yapmak isteyen ve Do-
minikan Tarikatı'nda keşiş olan Girolamo Savonarola'nın etkisi altında yeni bir

anayasa yapıldı. İlahî ilham kaynağı olduğunu iddia eden Savonarola, Katolik Kilisesi ve IV. Papa Alexander'ı yolsuzlukla suçlayarak kınadı. Papa onu aforoz etti ve cezalandırılmasını istedi. Florentine cumhuriyetine neredeyse dört yıl öncülük ettikten sonra, Savonarola, düşmanları tarafından Tanrı tarafından seçildiğini kanıtlamak için çetin bir ateşten geçmesini istedi. Bu gerçekleşmeyince, insanların ona olan güveni yok oldu. Savonarola gördüğü işkencenin ardından peygamberlere özgü görünümünün sahte olduğunu itiraf etti. Savonarola 1498 yılında halk meydanında yakılarak idam edildi.² Daha sonra Martin Luther dahil olmak üzere Kilise reformistleri Savonarola'nın yazıklarından etkilendi. Savonarola'nın idam edilmesinden sonra Machiavelli, yeni hükümete girebildi ve 1512'ye kadar diplomatik görevlerde çalıştı.

Machiavelli'nin diplomatik görevleri yapması, zamanındaki en önemli yöneticileri gözlemlemesini mümkün kıldı. Bu yöneticiler arasında Fransa Kralı XII. Louis, Papa II. Julis Maximillan ve Kutsal Roma İmparatoru vardı. Siyasal gözlemler içeren yazılı diplomatik raporlarını, daha sonra kitaplarında bir araya getirdi. Diplomatik çabalarının çoğu, Fransa ve İspanya'nın İtalya'ya müdahalesi karşısında, Floransa'nın bağımsızlığını koruma yönündeydi. Ancak 1512'deki İspanyol işgali, sonunda Floransa Cumhuriyeti'nin çöküşüne ve Medici iktidarının geri dönüşüne yol açtı. Machiavelli işinden atıldı. Birkaç ay sonra yeni hükümete karşı komplo kurduğundan şüphelenildi. Masumiyetini bildirmesine rağmen sorgulandı ve işkence gördü. Yazdığı mektuplara göre, işkenceye metanette tahammül etti.³ *Hükümdar*'da prensin sevgiden ziyade korkuya bel bağlamasını tavsiye ederken, bunun nedeni olarak, "korcu, seni hiç terk etmeyecek cezalandırma dehşetiyle beslenir" iddiasını ileri sürer (Bölüm 17, sf. 101).⁴

Machiavelli emekli olarak Flonransa dışındaki kır evine taşındı ve 12 yıllık dönemin çoğunu burada geçirdi. Emekliliğinin ilk yılında *Hükümdar*'ı tamamladığında ve *Söylevler*'i yazmaya başladığında, hâlâ Medici hükümetinin onu göreve geri çağıracağını düşünüyordu. Bu umudunu yitirdikçe, tüm dikkatini yazmaya yönlendirdi. Yazılarının ilham kaynağı, siyasal tarih ve siyaset felsefesi ile ilgili Antik Yunan ve Roma metinleri üzerinde yaptığı yoğun çalışmaları.⁵

1518'de Machiavelli, Floransa'daki yaşamına geri döndü. 1520 yılında Medici Hükümetince Floransa'nın tarihini yazmak üzere görevlendirildi. 1525'te hükümette küçük bir görev aldı. Daha sonra Mayıs 1527'de Medici hükümeti Floransa'dan sürüldü ve cumhuriyet yeniden yapılandırıldı. Medici bağlantısından dolayı Machiavelli, yeni cumhuriyetçi liderlerce güvenilir biri olarak görülmedi ve bir ay sonra da öldü.

Machiavelli yazılarında siyasete ilişkin, daha sonra kendi yolunu takip edecekleri de etkileyecek nitelikte, yeni bir bakış açısını keşfettiğini iddia etmiştir (Bkz. *Hükümdar*, Bölüm 15; *Söylevler*, Giriş). Ancak birçok bakımdan Machiavelli'nin

6

LİBERAL RASYONALİZM

Descartes'ın Yöntem Üzerine Söylevi

RÉNE DESCARTES (1596-1650), GELENEKSEL OTORİTE KAYNAKLARINA, yeni düşünce yöntemleri tarafından meydan okunan bir dönemde yaşadı. Orta çağlar boyunca Avrupa'daki en büyük kültürel kurum, Katolik Kilisesi'ydi ve bu kilise sadece dinî meselelerde değil, felsefî ve siyasal meselelerde de hâkim bir konumda idi. Daha sonra 16. yüzyılın başında Protestan Reformasyonu, Katolik Kilisesi'nin dinî otoritesine bir alternatif sundu. Katolikler ile Protestanlar arasındaki dinî uyuşmazlıklar, siyasal çatışmalara, sonuçta da din savaşlarına yol açtı. Descartes, Roma Katolik mirasına rağmen, Protestan ve Katoliklerin sık sık savaşta olduğu bir dönemde Protestan Huguenotlar tarafından kontrol edilen Fransa'nın bir bölgesinde yaşıyordu.¹

Bilimde ortaya çıkan yeni fikirler, kilisenin entelektüel meseleler üzerindeki otoritesini tehdit etmeye başladı. 1500'lerin başında Nicolaus Kopernik, antik Yunan matematikçisi Aristarchus'un 1800 yıl önce öne sürdüğü güneş merkezli evren görüşüne yeniden hayatiyet kazandırıp, dünyanın ve diğer gezegenlerin güneşin etrafında döndüğünü iddia ederek, astronomideki geleneksel düşünceyi yıktı. Önceleri kilise otoriteleri, dünyanın, evrenin merkezinde olduğunu yalanlayan bu düşünceyi kabul etmeye hevesli idiler. Ancak, 1600'lerin başlarında, Kopernik sisteminin bir başka uyarlaması olan Galileo'nun düşüncelerine karşı hoşgörü çok daha azdı.

Galileo 1610 yılında, kendi yapımı bir teleskop aracılığıyla astronomi gözlemleri yapmıştır. Bu gözlemlerinin Kopernik sistemini desteklediği iddiasını da yayımlamıştır. Bu iddialar Güneş'in Dünya'nın etrafında döndüğünü belirten İncil'deki pasajlarla çelişiyordu (Joshua 10: 12-14). Ayrıca bu iddia, Kilise tarafından Kilise Babaları ve Thomas Aquinas'ın öğretisi ile uyumlu olarak benimsenen Aristoteles'in kozmolojisine de aykırıydı. 1616'da, Kilise'nin Engizisyon Komitesininin

(Kutsal Makam) ilahiyatçıları, Kopernik sisteminin Aristoteles'in felsefesine aykırı olduğundan saçma, İncil ve Kilisenin Babalarına aykırı olduğu için de sapkın olduğunu ilan etmiştir. 1632'de Galileo, *Dialogue on the Two Chief System of the World (Dünyanın İki Ana Sistemi Üzerine Dialog)* adlı eserini bastı. Bir sonraki yıl kilise, onu, dinsiz ilân etti ve fikirlerinden geri adım atması yönünde zorladı.² Bu durum, Descartes'ı şok etti çünkü o da, Galileo'nunkilere benzer bilimsel teoriler geliştirme ile ilgili bir kitabın basılması için hazırlık yapıyordu.

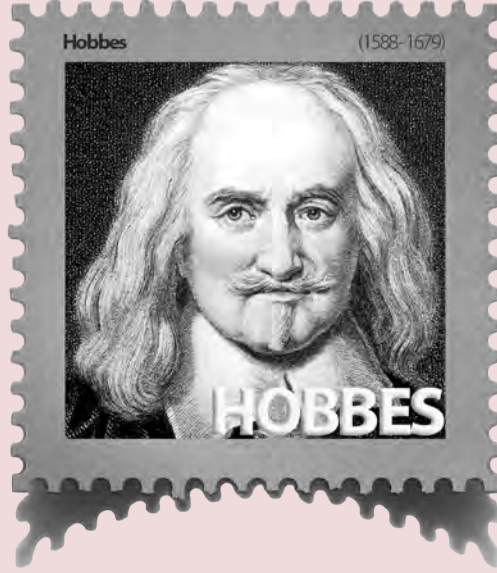
Descartes'in, Tanrı'nın varlığı ve ruhun ölümsüzlüğü için kanıtlar sunmasına rağmen, ateist bir materyalist olduğundan şüphelenilmekteydi ve bu nedenle zulüm korkusuyla yaşıyordu. Ölümünden sonra kitapları, Katolik Kilisesi'nin Yasak Kitaplar Dizini'ne konulmuştur.

Sokrates gibi Descartes da, içinde yaşadığı toplumun otoriter fikirlerinin zıddına, bilginin peşinde giderek kamu tarafından lanetlenme ve mahkûmiyet riskini göze almıştır. Ancak Sokrates'in aksine Descartes, ona mutlak bilgiyi keşfettirecek bilimsel yöntemle sahip olduğunu düşünüyordu. Descartes Ortaçağ Aristotelesçiliğinden kopup, yeni bir doğa biliminin felsefi çıkarımları aracılığıyla düşündüğünden, genellikle modern felsefenin kurucusu olarak adlandırılır.

Yöntemini betimleyen, *Discours de la Méthode (Discourse on the Method, Yöntem Üzerine Söylev)* kitabı 1637'de basıldı. Ancak bu kitap, zulme davetiye çıkaracak düşünceleri açıkça desteklemiyordu. Bilimsel bir yöntem formüle etmek de oldukça yeterliydi. Ailesinden miras kalan büyük servet, en iyi eğitimi almasını sağlamıştı. En son bilimsel ve matematiksel düşünce ile ilgilenmeye başladı ve matematik tarihindeki en önemli gelişmelerden biri olan, koordinat geometrisini geliştirdi. Bu yeni matematik, matematiği fiziksel dünyaya uygulamada çok güçlü bir araç işlevi gören cebir ile geometriyi birleştirdi.³ Descartes, bu matematiksel usulünün bir akıl yürütme yöntemi olarak tüm bilgi alanlarında uygulanabileceğini düşündü. İlk kez insanların tüm düşüncelerinde matematiksel kanıtın kesinliği, açıklığı ve inceliğini başarabileceklerine inandı.

Descartes genellikle bir siyaset filozofu olarak düşünülmesine de, entelektüel projesinin siyasal yansımaları oldukça geniştir. Eğer Kartezyen yöntem, hakiki bilginin tek yolu ise ve geleneksel siyaset felsefesi, modern bilim ve matematiğin mantıksal ölçütlerine uyumlu değilse, ciddiye alınmamalıdır. Aslında birçok modern sosyal bilimci, siyaset felsefesinin yerini bilimsel metodolojiye bırakması gerektiğini iddia eder. *Yöntem Üzerine Söylev*'i incelediğimizde bu iddiadaki temel savları görebiliriz.

7

BİREYSEL HAKLAR VE MUTLAKİYETÇİ YÖNETİM

Hobbes'un *Leviathan*'ı ve *Behemoth*'u

BAĞIMSIZLIK BİLDİRGESİ'NDE HAYAT BULAN, BİREYLER HAKLARINI GÜvence altına almak için yönetimleri kurarlar, şeklindeki modern iddiayla biçimlenen bireysellik, 17. yüzyılda ilk kez İngiltere'de ortaya çıktığında devrimci bir görüştü. Ancak ta başlangıçta, çok önemli bir sorun ortaya çıktı. Bireysel hakları korumada yeterli gücü olan yönetimler, bu hakları ihlâl etmede de yeterli güce sahip olacaklardır. Bir paradoks olarak bireysel özgürlük, ancak yönetimin yer almadığı bir yaşamın mutlak özgürlüğünden vazgeçmekle tutunabilir.

Thomas Hobbes (1588-1679), *Leviathan* adlı eserinde bu paradoksun içinden çıkmaya çalışmıştır. Hobbes, iki uç nokta arasında orta bir yol bularak, bireysel özgürlük ve siyasal otoriteyi birleştirmek istemiştir. Hobbes, kitabının (2[3])¹ atf bölümünde yaptığı açıklamaya göre, "Bir yandan aşırı özgürlük, diğer yandan da aşırı otorite için mücadelenin musallat olduğu bir yolda, bu taraflar arasından yara bere olmadan çıkmak oldukça zordur. Yasalar boyunca Hobbes, İngiltere'nin liberteryen ile otoriteryanlar arasındaki çatışmadan dolayı bölünüp, parçalandığını görmüştür. Aynı çatışmanın değişik bir uyarlaması da çağdaş Amerikan siyasal tartışmalarında hâkim olmaya devam etmektedir.

16. ve 17. yüzyıllar İngilteresi'nin anayasal tarihine bakıldığında, bu yüzyıllarda hâkim olan, birbiriyle iç içe ama, aynı zamanda da çatışan gelişmeler olduğu görülür: iktidarın monarşide yoğunlaşması ve bireysel özgürlüğe yönelik artan ilgi. VIII. Henry 1534'te papa otoritesini reddedip İngiltere Kilisesi'nin başı olduğunda, geleneksel feodal kurumlar pahasına devlet iktidarının uzun sürecek merkezileşme sürecini başlatmıştır. Aynı zamanda, davranış rehberi olarak Protestanların bireysel vicdanı ısrarla vurgulamaları, geleneksel otorite kaynaklarını alt üst etmiştir. Yine buna paralel olarak Galileo, Descartes ve Bacon gibi bilim adamları, evre-

ne ilişkin kadim otoriter öğretilerin bazılarına meydan okumuşlardır. Sonunda bu çalkantı, Kral ile Parlamento arasındaki siyasal çatışma ile doruğa çıkmıştır.

İç savaş, 1642'de patlak verdi. Kral I. Charles 1649'da idam edildi. Parlamento, monarşi ve Lordlar Kamarası'nı kaldırarak, İngiltere'nin "Cumhuriyet (commonwealth) ya da Özgür Devlet" olarak adlandırılan bir cumhuriyet olduğunu ilan ettiler. Cumhuriyet, 1649 yılından 1660 yılına kadar sürdü. Oliver Cromwell, 1653 yılında Parlamento'yu feshederek, Lord Protector (Koruyucu Lord) unvanını aldı ancak istikrarlı bir cumhuriyet kurmayı başaramadı. Cromwell'in askerî diktatörlüğü ve Püriten fanatiklerin yönetiminden doğan rahatsızlıklar, 1660 yılında II. Charles'ın şahsında monarşinin restorasyonuna (tekrar tesis edilmesine) yol açtı. Geleneksel kurumların çöküşü ve modern mutlakiyetçilik ile modern bireycilik arasındaki çatışma, Hobbes'u 1651 yılında *Leviathan*'ı yazmak için harekete geçirdi.

Hobbes, 1602'de 14 yaşındayken Oxford Üniversitesi'ne girdi. Beş yıl sonra Devonshire Kontu William Cavendish'in oğlunun öğretmenliğini yapmak üzere, üniversiteden ayrıldı. Bir öğretmen olarak Hobbes, zamanının tüm önde gelen düşünürleri ile buluşma, seyahat etme ve onları yakından tanıma imkânına sahip oldu. Tüm ömrü boyunca Yunan ve Roma edebiyatı, Öklid geometrisi ve Galileo'nun yeni mekanist fiziği ile ilgilendi. Bir dizi kitap yazmak üzere büyük bir proje tasarladı. Bu kitaplarında, her şeyi hareket hâlindeki madde yasalarına göre anlamak üzere, matematik bilimlerinin yöntemlerine başvurmak istiyordu. Hobbes'un öğretisinin siyasal kısımları monarşiyi destekliyormuş gibi görünmesinden dolayı, Parlamento artan gücüne dayanarak 1640'ta Hobbes'u Paris'e gitmeye mecbur bıraktı. Daha sonra veliahtlardan II. Charles da zorla Paris'e gönderildi ve Hobbes ona öğretmenlik yaptı. *Leviathan* yayımlandığında, Kralın etrafındakiler Hobbes'u Cromwell'in Devrimini haklılaştırmakla suçladılar ve Hobbes, İngiltere'ye dönmek zorunda kaldı. Monarşinin ıslahından sonra Hobbes, Kralın desteğini tekrar kazandı. Ancak *Leviathan* tartışmalı bir kitap olmaya devam etti ve 1666'da Avam Karaması tarafından ateist bir kitap olarak kınandı.

Leviathan, Kral I. Charles'ın idamından iki yıl sonra 1651'de yayımlandığında, II. Charles'ın etrafındakiler Hobbes'u parlamento devrimini haklı çıkarmakla suçladılar. Bu nedenle Hobbes, İngiltere'ye geri dönmek zorunda kaldı. 1660'da monarşinin restorasyonu sonrasında, Hobbes Kral'ın desteğini yeniden kazandı. Oysa *Leviathan* tartışmalı bir kitap olmaya devam etmiş ve birçok insan onu, ateist bir kitap olarak kınamıştır. Kral, Hobbes'un *Leviathan*'ının yeni baskısının İngiltere'de yayımlanmasını yasakladı. Oxford Üniversitesi'nde kitap kınandı ve yakıldı. 1703'te, Katolik Kilisesi'nin Yasak Kitaplar Dizini'ne girdi.

Ta başından beri *Leviathan*, farklı farklı yorumlanmaktadır. *Leviathan* üzerine en az dört tane ana yorumlama tarzı vardır.² Geleneksel olarak yorumcular, Hob-

8

BİREYSEL HAKLAR VE SINIRLI YÖNETİM

*Locke'un Yönetim Üzerine İki İnceleme'si ve Hoşgörü
Üstüne Bir Mektup'u*

JOHN LOCKE (1632-1704) İNGİLİZ BİR AVUKATIN OĞLUYDU. DAHA SONRA uzun yıllar kaldığı ve bir akademisyen ve öğretmen olarak çalıştığı Londra'daki önde gelen okullardan Oxford Üniversitesi'nde eğitim gördü. Daha çok ilahîyat, şiir, retorik (söz sanatı), felsefe, doğa bilimleri ve tıp alanlarında çalıştı.¹

Locke yaşamı boyunca genel olarak tıp kimyası ve doğa bilimleri alanında deneysel bilimsel araştırmalarla uğraşan pratisyen hekimdi. Robert Boyle, Thomas Sydenham, Thomas Willis ve Isaac Newton gibi zamanının önde gelen bilim adamlarıyla yakın işbirliğiyle çalıştı.² Örneğin, Boyle'un havanın, net bir şekilde yaşam için gerekli olan kalbin doğal ısını koruyan, solunum için gerekli olan bazı elementleri nasıl sağladığını araştırmak üzere hava pompasıyla yaptığı deneylere katkı sağladı. Boyle ve Locke, yaşamı sürdürmede oksijenin rolünün keşfine yakındı. Locke ayrıca insan aklının beyin ve sinir sisteminden nasıl oluştuğunu, modern nörolojinin kurucusu Willis'ten öğrendi. Willis maymunların insanlara olan nörolojik benzerliklerini incelemek üzere maymunları parçalara ayırmış, bunu yaparken ayrıca da insan zihninin ayırt ediciliğini açıklayacak farklılıkları aramıştır.

Locke, Kral I. Charles'ın ordularının, Parlamento ordularıyla savaştığı İngiliz İç Savaşı'nı (1642-1648) yaşadı. Bir tarafta Kraliyet yanlıları Kral'ı, ilahî hakla yöneten biri olduğu ve Anglikan Kilisesi'ni de ulusal kilise olduğu gerekçesiyle savunmaktadır. Diğer taraftan Parlamento yanlıları, anayasal bir monarşi içinde ya da bir monarşi olmaksızın cumhuriyetçi bir hükümet biçiminde Parlamantonun üstünlüğünü savunmakta ve ulusal kilisenin Püriten reformunu desteklemektedir. İç Savaş 1649'da Kralın idamıyla sonuçlanır. Bunu bir cumhuriyetçi hükümet ve monarşinin olmadığı askerî diktatörlük dönemi izler (1649-1660). Oliver Cromwell ile daha sonra oğlu ve varisi Richard Cromwell yönetimi altındaki askerî diktatör-

lüge karşı yaygın nefret, 1660 yılında tahta II. Charles'ın geçtiği monarşinin restorasyonuna (yeniden tesis edilmesine) yol açar.

Bu çalkantıya yol açan etkenler, hem siyasi hem de dinî meselelerdir. Siyasî meseleler, parlamentonun Kral'ın gücünü sınırlamak için ne kadar ileri gidebileceğiyle ilgilidir. dinî meseleler, müesses Anglikan Kilisesi'nin, Anglikan Kilisesi'nden ayrılan Püritenler ve diğer dinî grupların uygulama ve inançlarını sınırlamak için ne kadar ileri gidebileceğiyle ilgilidir. Bu meseleler Locke'un siyaset ve din hakkındaki yazılarının birincil konularıdır.

1667 yılında Locke, Shaftesbury'nin ilk Kont'u Anthony Ashley Cooper'ın hanesine katılır. Locke, Shaftesbury'nin kişisel doktoru ve siyasî danışmanıdır. Shaftesbury, hükümetin en güçlü bakanlığı olan Lordlar Kamarası Başkanlığı da dahil olmak üzere, Britanya hükümetinde önemli görevlerde bulunur. Locke, Shaftesbury'nin himayesinde, Carolina Mülk Sahibi Lordları (1671-1675) ve Ticaret ve Tarım Konseyi (1673-1674) sekreteri olur. Yeniden tesis edilen monarşinin önde gelen Whig muhaliflerinden biri haline gelen Shaftesbury, Kral'a karşı komplo kurar ve Locke, bu Whig komplolarının içine çekilir.³ Locke, 1661-1664'te yazılmış ancak yayımlanmamış bazı metinlerinde, monarşik mutlakiyetçilik ve dinî hoşgörü karşıtlığını savunur. 1667'den sonra, görünüşe göre Shaftesbury'nin etkisi altında düşüncesini değiştirir ve yayımlanan yazısında tezahür etmiş radikal liberal siyasî ve dinî düşüncesini benimser.⁴

Fransa Katolik kralı XIV. Louis'in mutlak monarşisi, Whig muhaliflerince İngiltere'nin Katolik bir kral tarafından yönetilmesi durumunda, Katolik mutlakiyetçilik tehdidinin bir göstergesi olarak kabul edilir. II. Charles'ın erkek kardeşi James, bir Katolik ve aynı zamanda tahtın varisidir. Shaftesbury, James'in tahta geçmesini engellemeyi umarak, 1679'da Avam Kamarası'ndaki Whig muhaliflerinin herhangi bir Katolik'i monarşik miras sırasından hariç tutacak bir Dışlama Yasası önerisinde bulunmalarını sağlar. Toriler olarak tanımlanan kişiler, Dışlama Yasası'na, Krallık imtiyazlarına meydan okumak için parlamenter iktidarın suistimal edildiği iddiasıyla karşı çıkar. II. Charles, Parlamento'yu feshetmek konusundaki kraliyet ayrıcalığını kullanarak, bu kanun metninin yasallaşmasını engeller. Dışlama Yasası üzerine yapılan tartışma sırasında Locke, Whig muhaliflerinin, II. Charles'ın gücünü keyfi ve mutlak şekilde uygulaması olarak tanımladığı şeye direnişini meşurlaştırmak için *Two Treatises of Government (Yönetim Üzerine İki İnceleme)* eserini yazmaya başlar.

Bu dönemde faaliyetleri hakkında casus raporları yazılan Locke hakkında Kralın şüpheleri artırmıştı. Shaftesbury, 1682 yılında Krala karşı yapılan başarısız bir devrim entrikasından sonra Hollanda'ya kaçmak zorunda kaldı ve 1683'te burada öldü. Bu dönemde Whig lideri Algernon Sydney'in boynu, vatana ihanet suçundan vuruldu. Sydney'in mahkemesindeki aleyhte kanıtların çoğu, Locke'un,

9

KATILIMCI DEMOKRASİ

Rousseau ve *Birinci Söylev*, *İkinci Söylev* ve
Toplum Sözleşmesi

JEAN-JACQUES ROUSSEAU (1712-1778), İsviçre'nin Cenevre Kent Cumhuriyeti'nde doğdu. Annesi, doğumundan kısa bir süre sonra öldü. Bir saat yapımı ustası olan babası, ona, cumhuriyet yönetiminin değerini öğretti. Babası Rousseau'yu tarihe ve edebiyata yönlendirdi. Plutarch'ın *Lives* (*Yaşamlar*) adlı eseri Rousseau'nun eski Yunan ve Roma devlet adamlarına hayran kalmasında özellikle önemli bir yer aldı.

Rousseau 12 yaşındayken, düello ile ilgili sorgulamadan kaçmak üzere Cenevre'den ayrılan babası tarafından terk edildi. Sonraki 14 yıl boyunca Avrupa'nın birçok yerinde gezinen Rousseau, çeşitli zanaatlar öğrendi ve boş zamanlarında geniş kapsamlı incelemelerin ve çalışmaların peşini bırakmadı.

1742'de, kendi keşfi olan müzikte yeni bir nota sistemini dünyaya sunup, başarılı olma umuduyla Paris'e gitti. Bu projesi başarısız olsa da, şiir, oyun ve opera yazmaya başladı. Fransız Aydınlanması'na yön veren filozoflar ile arkadaşlık kurdu ve 1749 itibarıyla artık Denis Diderot'un *Encyclopédie*'si için makaleler yazmaya başlamıştı. Rousseau'nun yazma kariyerindeki en önemli olay, 1750'de *Discourse on the Sciences and Arts* (*Bilimler ve Sanatlar Üzerine Söylev, Birinci Söylev* de denir) adlı eseriyle aldığı Dijon Akademisi ödülüdür. Rousseau ana eserlerini de kalan bu on iki yılda yazmıştır.

1762'de *Émile au de L'éducation* (*Emile*) adlı eserinin yayınlanmasından sonra Rousseau, sahipsiz görülmeyen dinî öğretilerinden dolayı, dinî ve siyasal otoritelerin zulmüne uğramıştır. Kitapları Paris ve Geneva'da yakıldı ve yakalanmamak için, tüm Avrupa'da dolaşmak zorunda kaldı. Yaşamının kalan kısmında, yazılarını savunmaya çabaladı durdu. Zulüm korkusu onu paranoyak yaptı. Rousseau kendini,

kişisel tatmini yakalamak üzere âdil olmayan insan nefreti ile kendi içine çekilmeye zorlanmış, "yalnız bir yürüyüşçü" olarak tanımlar. Yaşamının sonunda, yalnız başına yapabileceği bir uğraş olan ve ömrü boyunca da ilgi duyduğu botanikle yeniden ilgilenmeye başladı. Sonuçta Rousseau, yazılarında hâkim olan sorun ile yaşamı boyunca mücadele etti: bireysel özerklik ile sosyal bağımlılık arasındaki çatışma.

Rousseau, *Du Contrat Social (The Social Contract, Toplum Sözleşmesi)* adlı eserinin hemen başında, "insan özgür doğar ama her yerde zincirlere vurulur" (I,1)¹ ifadesine yer verir. Rousseau, herkesin doğal olarak özgür ve eşit olduğu; doğası gereği hiç kimsenin bir diğeri üzerinde yönetme hakkı olmadığı ve sadece birilerinin diğeri üzerinde hâkimiyetinin olmadığı toplumların meşru toplum olacağı, hususlarında Hobbes ve Locke ile hemfikirdir. Ancak Rousseau Hobbes ve Locke'un onayladığı modern rejimin, eşitsizliği beslediğini ve bunun da bireyleri özgürlüklerinden mahrum bıraktığını iddia eder. Yönetilenler, yöneticilerin, yoksullar da zenginlerin tahakkümü altındadır.

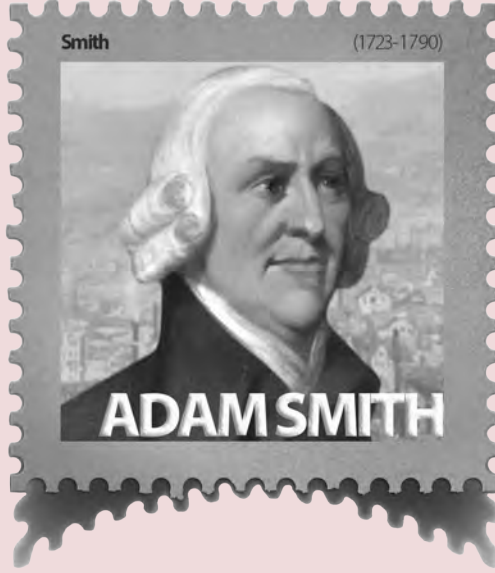
Hobbes ve Locke'a göre bireysel özgürlük, bir taraftan halkı temsil ederken bir taraftan da, geniş oranda iktisadî faaliyetlere adanmak üzere, özel yaşamlarının peşinde koşmaları için onları özgür bırakan bir yönetim gerektirir. Ancak Rousseau ısrarla, insanların sadece yasa yapımına doğrudan katılımı özgür olabileceklerini belirtir. Bu süreç, iktisadî aç gözlülükten dolayı halkın, kamusal ödevlerinden uzaklaşmamasını gerektirir. Yani Rousseau, siyasal özgürlük için gerekli olan bir unsur olarak, eski Yunan ve Roma'daki yurttaş erdemine belli bir tarzda yeniden hayatıyet kazandırır. *Birinci Söylev*'de Rousseau'nun şikayetçi olduğu mesele şudur: "Eski siyasetçiler devamlı olarak ahlâki değerler ve erdem hakkında konuşmuşlardır. Bizim zamanımızdakilerin ise konuştukları tek şey, iş ve para."² Rousseau'nun modern siyasetin ticarî ruhu karşısında siyasal erdemi savunması, modern yaşamın en temel savlarından birine meydan okumaktadır: bilim ve eğitimsel aydınlanma yoluyla oluşan ilerlemeye inanç.

A. HALKIN AYDINLANMASI, SİYASAL ÖZGÜRLÜĞÜ ZAYIFLATIR MI?

Rousseau *Birinci Söylevi*'ne, insanoğlunun zihinsel (entelektüel) ilerlemesini överek başlar:

İnsanın bir şekilde kendi çabasıyla bulanıklıktan kurtulmasını görmek, büyük ve güzel bir manzara; aklın ışığıyla, doğanın onu sarmış olduğu karanlığı dağıtması; kendi üstüne çıkması, zihinsel olarak gökyüzündeki bölgelere doğru süzülmesi; güneş gibi dev adımlarla evrenin enginliğini kat etmesi ve de daha da büyük ve zor olan kendine dönüp insanı incelemesi, insanın doğası, ödevleri ve amacını bilmesi. Tüm bu mucizeler, günümüz kuşaklarında yeniden hayatıyet kazanmakta.(35)

10

**TİCARÎ TOPLUMDA
AHLÂK VE PİYASALAR**

*Smith'in Ahlâkî Duygular Kuramı ve Ulusların
Zenginliği*

ADAM SMITH, 1723'TE İSKOÇYA'NIN KIRKCALDY ŞEHRİNDE DOĞDU VE 1790'da Edinburgh'da öldü.¹ Öğretmeni Francis Hutcheson (1694-1746) ve arkadaşı David Hume (1711-1776) gibi filozofların yanı sıra Smith, bazı tarihçilerin İngiliz Aydınlanmasının bir parçası olarak, fakat Fransız ve Amerikan Aydınlanmasından farklı olarak tanımladıkları İskoç Aydınlanmasına katkıda bulunan, İskoçya'nın parlak düşünürlerinden birisiydi.²

Smith iki kitabın yazarıdır: *Theory of Moral Sentiments* (ilk olarak 1759 yılında basılmıştır) ve *Wealth of Nations* (ilk olarak 1776 yılından basılmıştır).³ *Theory of Moral Sentiments* kitabı, Smith'i daha hayattayken ahlâk felsefecisi olarak uluslararası alanda ünlü kılmış; ancak ölümünden sonra, ekonomik teori ve serbest piyasa kapitalizminin savunmasına yönelik tek ve en etkili önerme olan *Wealth of Nations* ile daha fazla bilinir olmuştur.

Smith'in okuyucularının çoğu, bu iki kitabın birbirleriyle tutarlı olup olmadığını merak etmişlerdir, çünkü *Theory of Moral Sentiments* ahlâkı, duyguların karşılıklı duygudaşlığı arzusundaki insanlığın sosyal doğasında kök salmış biçimde açıklarken; *Wealth of Nations*, piyasadaki ekonomik değişimin, çoğunlukla kendi menfaatlerini önemseyen insanlığın bencil doğasında kök salmış olduğunu belirtmektedir. Bazı okuyucular bu kitaplarda, insan doğası hakkında iki farklı görüş arasında bir çelişki görmektedirler ki, bazı bilim adamları bu durumu "Adam Smith problemi" olarak adlandırmaktadırlar.

Bu iki kitap birlikte okunduğunda, ahlâk ve piyasa arasındaki ilişki hakkında bazı sorular ortaya çıkmaktadır. Ahlâk ve piyasa çelişkili midir? Veya tutarlı ve hatta karşılıklı olarak bağımlı olabilirler mi? Kapitalizm eleştirilerinin, piyasa toplumunun

bencil açgözlülüğü teşvik ederek ahlâkı indirgediği uyarıları haklı mıdır? Yoksa kapitalizm, serbest piyasaların iyi ahlâka ve özellikle de burjuva erdemlerine bağlı olduğu ve bunları pekiştirdiği iddiası çerçevesinde ahlâkî olarak savunulabilir mi?

Modern öncesi siyaset felsefecilerinin ticareti ve para kazanmayı küçümsediklerini görmüştük. Örneğin Platon'un Socrates'i, *Devlet* eserinde "insanlar para kazanmaya daha fazla değer verdikçe, erdeme daha az değer verdiler"⁴ demiştir. Rousseau'nun modern ticarî toplumun eşitsizliği, tamahkârlığı, gösterişi ve rekabeti teşvik ederek hayatımıza zarar verdiğini söylediğini görmüştük. Smith, Rousseau'nun *İki Söylevi*'ndeki yazdıklarına hayran olsa da, sekizinci yüzyılda ortaya çıktığını gördüğü ticarî toplumun, sadece maddi serveti değil, aynı zamanda ahlâkî ve entelektüel mükemmelliği teşvik ederek, yaşam üzerinde uygarlaştırıcı bir etkiye sahip olabileceğini düşünmekteydi.

Smith 1737 yılında, 14 yaşındayken, ahlâk filozofu Francis Hutcheson'un öğretilerinden etkilendiği, Glasgow Üniversitesi'nde öğrencidir. Daha sonra, 1740 yılında Oxford Üniversitesi'nde öğrenci olur. Aynı yıl Hume'un *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme* çalışması yayımlanır. Bu çalışma, Hıristiyan öğretilerine karşı açık kuşkuçuluğu ve ateist inkârı nedeniyle tartışmalara yol açar. Smith, Oxford'da bu kitabı okur ve birkaç yıl sonra Hume ile tanışır ve bu ikili arasında hayat boyu sürecek bir entelektüel arkadaşlık başlar. Smith ve Hume, insan doğası ve tarihinin deneysel bir bilimini geliştirme fikrini paylaştılar. Bu fikir birliği, Isaac Newton'un insan hayatını, toplumsal yaşam için şekillendiren insan aklı, ahlâk, siyaset, din ve estetiği açıklamak üzere fiziği kullanması kadar entelektüel olarak ihtimamlı olacaktı.

1746'da Smith, Oxford'dan ayrılıp Kirkcaldy'ye geri döner. Smith, ailesinin İskoç kültür dünyasının bazı yasal, siyasal, dinî ve entelektüel liderleriyle olan sosyal bağlantıları sayesinde, yükselen genç bir filozof olarak kabul edilmiştir. Smith, 1748 ile 1751 yılları arasında Edinburgh'da belagat ve hukuk bilimi konularında kamuya açık bir dizi konferansı vermeye davet edilir. Bu konferanslardaki başarısı, önce 1751 yılında Mantık ve Metafizik profesörü, daha sonra da 1752 yılında Ahlâk Felsefesi profesörü olarak Glasgow Üniversitesi'ne atanmasının yolunu açar.

Smith'in Glasgow'daki öğretisi ve 1759 yılında yayımlanan Ahlâkî Duygular Teorisi ona, beyefendilerin ve soyluların felsefe öğretmeni olarak uluslararası bir ün sağlamıştır. Daha sonraları Britanya Parlamentosu'nun önde gelen bir üyesi olacak Charles Townshend, Smith'e cömert bir maaş ve hayatının geri kalan kısmında alacağı emeklilik maaşı karşılığında, üvey oğlu Buccleuch Dükü'ne eğitim vermesini önerdi. Smith bu teklifi kabul ederek, Glasgow'daki akademik görevini bıraktı ve Dük'le birlikte 1764'den 1766'ya kadar Avrupa'yı dolaştı. Smith ve Dük hayat boyu arkadaş oldu.

11

TARİH VE MODERN DEVLET

Hegel'in Hukuk Felsefesi ve Tarih Felsefesi

GEORG WILHELM FRIEDRICH HEGEL (1770-1831), BİR GÜMRÜK MEMURUNUN oğlu olarak Stuttgart'ta doğdu. Doğduğu şehirde ilkokula ve liseye (Gymnasium) gitti. 1788'de Tilbingen'deki ilâhiyat fakültesine, felsefe ve ilâhiyat öğrenimi için gitti. Buradaki en iyi arkadaşları J. C. F. Hölderlin ve F. W. J. Schelling'di. Bu arkadaşlarıyla birlikte Fransız Devrimi'nin coşkusuunu paylaştı.

Mezuniyetten sonra Hegel, çalışmalarına devam edebilmek için İsviçre'nin Bern kentinde özel ders vermeye başladı. Yunan-Roma klâsikleri, tarih ve çağdaşı İmanuel Kant'ın felsefî çalışmalarını okudu. Arkadaşları ile irtibatının koptuğunu hissederek, Hölderlin'in sağladığı özel öğretmenliği kabul etti. Bu imkânı kullanarak 1797'de Frankfurt'a taşınması, onun için mutluluk vericiydi. Daha sonra 1799'da babasının ölümüyle, mütevazı bir mirasa kondu ve bu miras, Hegel'in maaş almayan, ücreti öğrencilerin harçları ile karşılanan *Privatdozent*, öğretim görevlisi olmasını mümkün kıldı. 1801'de Schelling'in 1798'den beri profesör olduğu Jena'da kadro aldı.

Jena'da verdiği derslerde Hegel, felsefî sisteminin ilk uyarlamalarını şekillendirmeye başladı. 1805'de profesör kadrosuna atandı. Bu dönemde, 1807 yılında basılan *Phänomenologie des Geistes'i* (*The Phenomenology of Spirit*, *Ruhun Fenomenolojisi*) yazdı. Ancak 1806 yılında Napolyon'un Jena'yı işgal etmesiyle, çalışması kesintiye uğradı ve Hegel el yazmaları ile birlikte Jena'dan kaçmak zorunda kaldı.

Napolyon'un işgallerinin yol açtığı belirsizlik, Hegeli kısa bir süre gazete editörü olarak çalışmaya mecbur etti ve daha sonra 1808 ile 1816 arasında Nuremberg'de Gymnasium müdürlüğü yaptı. Lise öğrencilerine felsefe öğreten Hegel, düşünmeye ve yazmaya devam etti. 1811 yılında kırkbir yaşındayken, yirmi bir

yaşındaki Marie Von Tucher ile evlendi. İki oğulları oldu ve daha önce Hegel'in Jena'da doğan gayri meşru oğlunu da aileye kabul ettiler. Tüm bunlardan mutlu bir aile oldukları anlaşılıyor.

1816'da Hegel, Heidelberg'de profesörlüğü kabul etti. 1818'de Berlin'e daha prestijli bir profesörlük için taşındı ve ölene kadar Berlin'de yaşadı. Hegel, Berlin'de zamanının önde gelen Alman filozofu oldu. Hegel's *Grundlinien der Philosophie des Rechts* (*Elements of the Philosophy of Right, Hukuk Felsefesini Prensipleri*) eseri 1821'de basıldı. Daha sonra dikkatinin çoğunu derslere yöneltti. Öğrencileri tarafından tutulan ders notları birleştirilerek, ölümünden sonra basıldı. 1837'de basılan *Vorlesungen uber die Philosophie der Geschichte* (*The Philosophy of History, Tarih Felsefesinin Prensipleri*), editörlerin bu notlardan derlediği kitaplardan biridir.

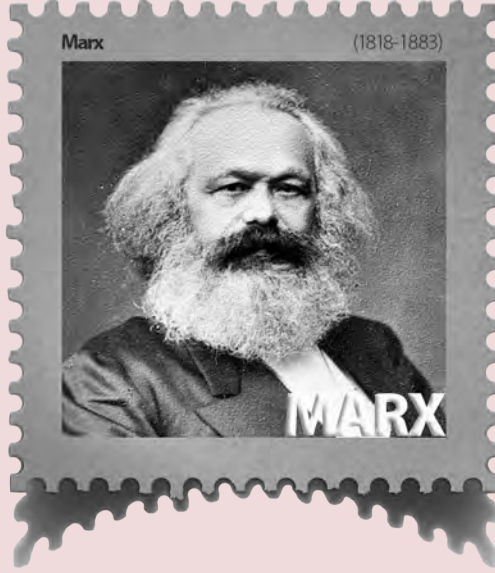
Hegel'in derslerinde ve yazılarının çoğundaki ana tema tarihtir. Hegel, tarihsel olayların basitçe öyküleştirilmesi ile ilgilenmez. Çünkü Hegel, evrensel amacın ilerlemeci bir tarzda tezahür ettiği tarihin anlamını ortaya çıkarmakla ilgilenir. Hegel'in yaşadığı dönemde Avrupa tarihine damgasını vuran olaylar, Fransız Devrimi'nin sonuçlarıdır. Hegel bu devrimin bazı yönlerini eleştirse de, bu devrimi, dünya tarihinin doruk noktası olarak görmüştür. Çünkü bu devrim, insan özgürlüğünün eksiksiz olarak gerçekleşmesini mümkün kılmıştır. Hegel'in, 'tarih, mükemmelliğin rasyonel bir tarzı olarak gelişmektedir,' savını kabul edebilir miyiz?

A. TARİH NİHAİ BİR ANLAM TAŞIR MI?

Eğer dünya tarihini, anlamı açısından herhangi bir peşin hüküm taşımadan inceledik, insanoğlunun bencil tutkuları ve şiddetli çatışmalarının her zaman ızdırıp ve karışıklık yarattığı sonucuna ulaşabiliriz. Uluslar ve bireyler, tesadüfi bir tarzda yükselip düşmektedir. Bazen büyük bir medeniyetin kaderi, tek bir komutanın ya da siyasal liderin kendine özgü güç veya zayıflıklarına bağlıdır. Sezar, VIII. Henry, Napolyon ya da Churchill doğmamış olsaydı, ne kadar farklı bir tarihle karşı karşıya kalacağımızı tahayyül etmek hiç de zor değildir. Bu örneklerden tarihin, evrensel bir takım anlamlar taşımaktan uzak, bazen büyük liderlerce belli amaçlara doğru yönlendirilen olayların kazara peş peşe gelmesinden ibaret olduğu sonucuna varabiliriz.

Hegel, *Tarih Felsefesi* adlı eserinin girişinde, tarihin insanları güvenli bir mutluluktan mahrum bırakan amaçsız değişimler zinciri olarak gördüğünü kabul eder. Ancak Hegel'e göre, zorunlu olarak şu soru gündeme gelir: "Hangi ilke uğruna, hangi nihai amaç için bu devasa kurbanlar sunuluyor?" (*Tarih*, 27).¹ Bu soru, zorunlu bir soru mudur? Hegel, 'tarihin nihai amacı ne olmalıdır' sorusunu sorarken, tartışmasız olarak bir amacın olması gerektiğini iddia etmiyor mu? Tarihsel değişime ilişkin gözlemlerimiz, tarihin şeylerin varolup yok olduğu döngüsel bir tekrardan başka bir şey olmadığını ortaya koyabilir. Ancak Hegel, bu kavramlaştı-

12

SOSYALİZM

Marx'ın *Komünist Manifesto'su*

20. YÜZYILIN EN ÖNEMLİ SİYASAL GELİŞMESİ, İDEAL TOPLUM MODELİ OLMA iddiasındaki sosyalizmin yükselişi ve çöküşüdür. Ancak, 21. yüzyılın ilk on yıllarında birçok kişi, ekonomik krizler ve artan eşitsizlik gibi kapitalizmin başarısızlıklarının yeni bir komünizme duyulan ihtiyacı işaret ettiğini öne sürmüştür. Diğerleri, belki de İsveç ve Danimarka gibi ülkelerin örneğini izleyerek, kapitalizmin en iyi modeli ile sosyalizmin en iyi modelini birleştirecek bir sosyal demokrasi tezi ortaya koymuştur. Sosyalizme dair bu tartışmayı anlamak için, 19. yüzyıldaki ilk taraftarlarına, özellikle de Karl Marx'a dönmemiz gerekir.

Marx (1818-1883), Prusya (şimdiki Almanya) Trier'de doğdu. Marx Hıristiyanlığa dönmüş Yahudi bir ebeveynin yedi çocuğundan biriydi. Babası, Prusya'daki liberal reform hareketlerini destekleyen bir hukukçu idi.

Marx 1835'te Bonn Üniversitesi'ne girdi. 1836'da Berlin Üniversitesi'ne geçti ve daha sonra 1841'de doktorasını aldığı Jena Üniversitesi'ne devam etti. Berlin'de "Genç Hegelciler"den etkilendi. Bruno Bauer'in önderliğindeki bu grup, ateizm ve radikal siyasal fikirleri ile ünlüydü. Marx'ın çalışma alanı oldukça geniştir: edebiyat, hukuk, felsefe ve ilâhiyat. Marx'ın doktora tezi, Demokritos ve Epikür'ün doğa felsefelerinin karşılaştırılmasıydı. Bu dönem boyunca Marx'ın düşüncesi, Ludwig Feuerbach'ın Hegel'e yaptığı materyalist eleştirisi ile şekillendi. Marx, Hegel idealizmi ile Feuerbach'ın materyalizmini birleştirme arayışına girdi.

Marx, öğretmenlik konumunda başarısız olunca, 1842'de Köln'de gazete editörü ve yazar olarak çalıştı. Yetkililer gazetesini kapatınca da, 1843'de Paris'e taşındı ve burada gazeteci olarak çalışmaya devam etti ve felsefe ve iktisat çalışmalarını da sürdürdü. Marx, Friedrich Engels ile ömür boyu sürecek ortak çalışmalarını bura-

da başlattı. Manchester, İngiltere'de ailesine ait tekstil fabrikasının yöneticisi olan Engels, Marx'a parasal destek yardımı yapabiliyordu. Marx ve ailesi aşırı derecede fakir olduğundan böylesi bir destek Marx için çok önemliydi.

Marx, 1845'te yazılarından dolayı Paris'ten sürüldü ve Brüksel'e taşındı. Daha sonra Marx ve Engels, Komünist Ligi için 1848'in başlarında *Das Manifest der Kommunistischen Partei'yi* (*Manifesto of the Communist Party, Komünist Parti Manifestosu*) yazdılar. Bu, çok uygun bir zamanda ortaya çıkmış bir kitapçikti. Çünkü 1848'in ilk aylarında Avrupa'nın her yanında devrimler patlak vermişti: Fransa, İtalya, Almanya ve Avusturya'da. Marx, 1848 Alman Devrimi'nde etkin rol oynadı. İşçiler ile liberal burjuva arasında bir ittifakın kurulmasını destekleyen tartışmalar yaptı. 1849'da muhafazakâr tepki, sosyalist çalkantıyı bastırdı ve Marx Londra'ya taşınmak zorunda kaldı.

Marx, gelecekteki muhtemel herhangi bir devrimde, işçilerin sosyalist ruhlarının demokratik burjuvazi tarafından bastırılmasına izin verilmemesi gerektiğine karar verdi. Ancak 1850'den 1864'e kadar Marx, hiçbir devrimci faaliyete doğrudan müdahil olmadı. Ailesinin iktisadî durumu o kadar kötüydü ki, birçok çocuğu sefaletten öldü. Küçük bir gelir elde etmek için, *New York Tribune*'ün Avrupa muhabiri olarak yüzlerce makale yazmak zorunda kaldı. Marx, aynı zamanda, daha sonraları en hacimli eseri olan *Kapital*'in birinci cildinin basımına yol açan, *British Museum*'un okuma odasında da çalıştı.

Marx 1864'te, Uluslararası Çalışan İnsanlar Derneği'nin (sonraları Birinci Enternasyonel olarak adlandırıldı) kurulmasına yardımcı olduğunda, siyasal faaliyetlerine dönmüş oldu. Bu grup için yazdıklarıyla Marx, sendikal faaliyetler ile yasa reformununun işçilerin iktisadî koşullarını düzeltmek ve siyasal iktidarlarını artırmak yönündeki önemini vurguladı. Birinci Enternasyonel'in rekabet hâlindeki gruplar şeklinde parçalara bölünmesi, bu derneğin 1876'daki sonunu getirdi. Tartışma konularından biri, 1871 Paris Komünü idi. İki ay süre ile Parisli işçiler, kent halkı tarafından doğrudan seçilen temsilciler aracılığıyla bir yönetim kurmuşlardı. Daha ılımlı reformlar savunan İngiliz sendikacıların muhalefetine rağmen Marx, Birinci Enternasyonel'e Komünü onaylatmayı başarmıştı. Örgütteki bir diğer çatışma nedeni de, Marx ile Mikhail Bakunin arasındaki çatlaktı. Bakunin, Marx'ı otoriter olmakla suçlayan, bir Rus anarşistti.

Marx'ın 1883'teki ölümünden sonra fikirleri, farklı farklı karışık sosyalist ideolojilerin doğmasına yol açmıştır. Yüzyılın başında Alman Sosyalist Demokratik Parti'nin lideri Eduard Bernstein, evrimci sosyalizm olarak adlandırdığı anlayışa göre, Marksizm'in yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini savununca, yoğun bir tartışma başlatmış oldu. Bernstein, proleterya diktatörlüğüne yol açacak şiddetli devrim fikrini reddederek, barışçı demokratik reformlar aracılığıyla, işçilerin si-

13

TANRI'NİN ÖLÜMÜ VE İKTİDAR İSTENCİ

Nietzsche'nin Tragedyanın Doğuşu; İnsanca, Pek İnsanca; Böyle Buyurdu Zerdüş; İyinin ve Kötünün Ötesinde'si

20. YÜZYILDAKI IDEOLOJİK SAVAŞIN ÇOĞU, MARKSİST SOSYALİZM İLE LOCKEÇU LIBERALİZM ARASINDA GEÇTİ. ANCAK ÜÇÜNCÜ BİR ALTERNATİF DAHA VARDI: İTALYAN FAŞİSTLERİ VE ALMAN NAZİLERİ TARAFINDAN SİYASAL İDEOLOJİYE DÖNÜŞTÜRÜLEN, FRIEDRICH NIETZSCHE'NİN ARİSTOKRAT SİYASAL KÖKTENCİLİĞİ (RADİKALİZM). NIETZSCHE, ETİK İÇİN SABİT STANDARTLAR YOKTUR, ANLAMINDAKİ NİHİLİZME (HIÇÇİLİK) YOL AÇAN, 19. YÜZYILDAKİ DEĞERLER BUNALIMINA, BİR CEVAP OLARAK YAZDI. NIETZSCHE, GELENEKSEL DEĞERLERİN HIÇÇİ BİR TARZDA OLUMSUZLANMASINI BENİMSESE DE; HIÇÇİLİĞİN OLUMSUZLUĞUNUN ÜSTESİNDEN, KENDİ "İKTİDAR İSTENÇ"LERİNİ KULLANAN "GELECEĞİN FİLOZOFLARI" TARAFINDAN YARATILACAK YENİ DEĞERLERLE GELİNECEĞİ UMUDUNU HEP TAŞIDI.

Bağımsızlık Bildirgesi'nde, "Doğanın ve Doğanın Tanrısının Yasaları"na yapılan gönderme, doğanın Yaratıcısı olarak Tanrının ve doğanın evrensel düzeninde kök salmış, dayanıklı hakikat ve iyilik standartlarının olduğunu varsayar. Ancak insanlar, ebedî bir Yaratıcıya ve bu Yaratıcının şekillendirdiği doğal düzene olan inancın, bir yanılsama olduğu kararına varırlarsa ne olur? Hakikat ve iyilik, doğa ile Tanrı'nın kozmik düzeninin ürünü değil de, insan iradesinin yarattığı şeylerse, bununla yaşayabilir miyiz? Eğer evrenin kozmik bir anlamı veya amacı yoksa, düşünce ve eylemlerimiz için, kendi normlarımızı önce yaratıp sonra onlara itaat etmekle, yaşamlarımıza ahlâkî saygınlık kazandırabilir miyiz? Ya da evrenin ahlâkî boşluğu fikrinin, insan yaşamı üzerinde onur kırıcı etkileri mi olacaktır? Bazı insanlar sadece anlık hazları yaşamayı tercih ettiklerinde, kendi kendilerine müptela hazcılara (hedonist) mı dönüşeceklerdir? Öteki insanlar, diğerleri üzerinde hüküm süren bir yaşamı tercih ettiklerinde, gaddar zorbalara mı dönüşeceklerdir?

19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da açıkça ortaya çıkan dinî inançtaki gerileme ve bilimsel materyalizmdeki gelişme, birçok düşünürü bu türden sorular sormaya

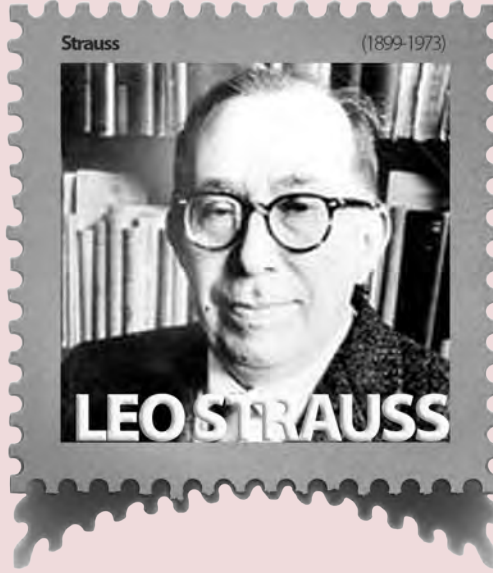
yöneltmiştir. Çünkü bu düşünürler, inanç kaybının beraberinde ahlâkî, entelektüel ve siyasal bunalım getireceği kaygısı taşıyorlardı. Bu bunalımın en kışkırtıcı tezahürü, Nietzsche'nin yazılarında yer alıyordu.¹ Nietzsche, "Tanrı'nın öldüğü"nü ilân etti. Nietzsche, Avrupa'nın hiçi bir kargaşaya doğru sürüklendiği uyarısını yaptı. Bu sürüklenmenin nedeni de, hakikat ve değerlerin evrensel standartları yoksa ve eğer tüm bu standartlar aslında insan iradesinin keyfi icatlarıysa, o zaman, hayatın aşkın bir anlamı yoktur. Böyle bir hâlde bütün insanlar herhangi bir seçeneğin bir diğerinden iyi olduğunu bilmeksizin nasıl yaşayacaklarını tercih etmek zorundadırlar. Bazı insanlar, sürdürdükleri yaşamın beyhudeliğinden kaçmak için, kendilerini küçük hazlarla çevrilmiş sakin bir yaşamın arayışına adayacaklardır. Bazı insanlar ise ötekiler üzerinde zorbalık tesis ederek, tahakküm arzularını tatmin etmeyi tercih edeceklerdir. Ancak Nietzsche, bu hiççilik bunalımının "Üst insana", asâletten doğan "efendi ahlâkî" aracılığıyla, yeni değerler yaratmanın kapısını açacağını ümit etmiştir. Nietzsche'ye göre, üstün insanlar tarafından yeni değerler yaratılması, yaşamın en temel gerçeği olan "iktidar istenci"nin en yüce ifadesidir. Yeni değerler yaratmakla insanoğlu, Tanrı'nın yerini alır.

Nietzsche (1844-1900), Luther taraftarı bir papazın oğlu olarak Prusya'da küçük bir köyde doğdu.² Nietzsche beş yaşındayken babası öldü. Kendinden iki yaş küçük olan kız kardeşi Elizabeth, yaşamı boyunca Nietzsche'ye bağlandı. Nietzsche, şiirler, denemeler ve müzik parçaları yazan çok zeki bir çocuktü. Yazılarının çoğunda, derin dinî hislerin ifadesi vardı. 1858 yılında Almanya'nın meşhur Pforta yatılı okuluna gitti ve bu okulda Yunan ve Latin klâsikleri üzerine çalıştı. 1864'te ilâhiyat öğrenimi görmek üzere Bonn Üniversitesi'ne gitti. Nietzsche, bu dönemde dinî inancı ile ilgili şüpheler geliştirmeye başladı.

1865 yılında Nietzsche, klâsik felsefe çalışmaları yapmak üzere Leipzig Üniversitesi'ne taşındı. Nietzsche, burada, ileriki kariyerinde de önemli bir rol oynayan, döneminin önde gelen filoloji profesörlerinden Albrecht Ritschl'i derinden etkiledi. 1868'de Nietzsche, Richard Wagner'in opera tarzındaki müziğinden büyülenmeye başlamıştı. Wagner ile karşılaştıktan sonra Nietzsche, kahramanı olarak gördüğü Wagner ile yakın arkadaş oldu. Nietzsche, 1869 yılında İsviçre'deki Basel Üniversitesi'ne profesör olarak atandı ve kötü olan sağlık durumu, küçük bir emekli maaşıyla onu istifa etmeye mecbur bıraktığı 1879 yılına kadar burada ders verdi.

Nietzsche'nin ilk kitabı, *Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik* (*The Birth of Tragedy from the Spirit of Music, Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu*) 1872'de basıldı.³ İlk olarak arkadaşı Lou Salomé tarafından belirtildiği şekilde, Nietzsche'nin kitapları, onun düşüncesinde üç döneme –erken, orta, geç-ayrılan kronolojik hareketi yansıtır.⁴ *Tragedyanın Doğuşu*, Wagner'in opera tarzındaki müziğinin Yunan tragedyası ruhuna dönüş olarak, Nietzsche'nin erken dönemdeki coşkusunun göstergesidir. Nietzsche, Yunan tragedya şairlerinin, anlaşılmaz evren dairesinde, muzdarip kötümser insan görüşünü taşıdıklarına inanıyordu. Ancak bu

14

LİBERALİZM KRİZİNDE GÖRECELİK VE DOĞAL HAK

*Strauss'un Zulüm ve Yazma Sanatı ile
Doğal Hak ve Tarihi*

LEO STRAUSS (1899-1973), YİRMİNCİ YÜZYILIN EN ÖNEMLİ VE TARTIŞILAN siyaset felsefecilerinden birisidir. Strauss, siyaset felsefesi tarihi çalışmalarında, on dokuzuncu yüzyıl öncesi siyaset felsefecilerinin *çoğunun* Batınlık (batını) ve gizli yazıyla meşgul olduğuna dikkat etmemiz gerektiğini ortaya koymuştur. Hakikatin felsefi arayışı daima –Sokrates'in yargılanması ve idamında belirtildiği gibi– toplumsal hayatı destekleyen ahlâkî, dinî ve siyasî görüşlere meydan okumak zorundadır. Bu yüzden, hem filozofları zulümden koruma hem de felsefenin tehlikeli hakikatlerinin topluma zarar vermesini engelleme amacıyla, filozofların gerçek öğretilerini felsefî olmayan okuyuculardan gizleyerek, birkaç felsefe okuyucusuna aktaracak şekilde yazmak durumundaydılar. Strauss, Platon'un *Devleti*'ndeki gibi, her toplumun sadece önlerindeki duvara yansıyan gölgesel imajları görebildiği bir mağaraya benzediği üzerine öğretisi ile yalnızca Sokrates gibi birkaç filozofun güneş ışığını görmek için mağaradan çıkabildiğini vurgulamaktadır. Bu çıkış, filozofun sorgulanmamış düşünceden mutlak hakikate yükselişinin imgesidir. Strauss, bu felsefî azınlığın aydınlanmasının, toplumun tamamına yayılabileceğinden şüphe etmektedir. Platon'un *Devleti*'nde belirttiği gibi, filozoflar tarafından yönetilen en adil kentlerde bile, filozoflar "soylu yalanlar" öğretmek zorunda kalacaktır.

Strauss'a göre bu batını yazı faaliyeti, felsefî yaşamın mı pratik yaşamın mı insanlar için en iyi yaşam şekli olup olmadığı konusundaki tartışmayı –sorgulanmamış düşünceler yerine, hakikat arayışına adanmış yaşamın, yalnızca doğal olarak tek iyi yaşam olduğunu düşünen filozoflar ile iyi yaşamın ahlâkî, dinî ve siyasî yaşamı yöneten geleneksel görüşlerce yönlendirildiğini düşünen tüm diğerleri tartışmayı– ortaya komaktadır. Strauss, çoğu antik ve ortaçağ filozoflarının, felsefî yaşam

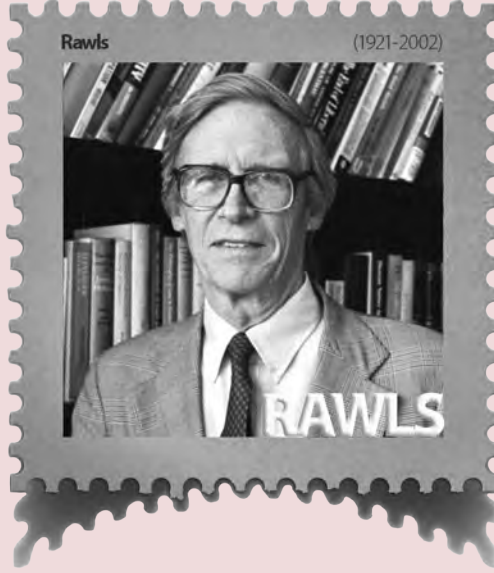
ile pratik yaşam arasındaki bu çatışmanın insan doğasında aşılamayacak kadar kökleştğine ve asla aşılamayacağını inandıklarını belirtir. Ancak, Strauss'a göre, modern siyaset felsecilerinin (Machiavelli ve Hobbes'tan başlayarak), felsefi yaşam ve pratik yaşam arasında uyum yaratacak olan Güneş ışığını görmek için herkesin mağaranın karanlığından çıkabilmesini sağlayacak, görüş yerine hakikate dayalı aydınlanmış bir toplumun erişilebilir olduğuna inandıklarını düşünmektedir. Modern siyaset felsecileri, batını yazıları, geleneksel toplumun yanlış görüşlerine karşı mücadelelerinde, edebi bir strateji olarak uygulama gerekliliği görmüştür. Fakat nihai hedefleri, tüm bireylerin ifade ve düşünce özgürlüğünün var olduğu bir toplum elde etmeyi ve tüm fikirlerin hoş görüldüğü böyle bir toplumda, batını yazıya artık gerek kalmayacaktı. Filozoflar zulme uğramayacak ve hakikatin felsefi arayışı, toplumsal düzen için tehlikeli görülmecekti.

Strauss, antik ve ortaçağ siyaset felsefesinin modern siyaset felsefesinden üstün olduğunu sıklıkla belirttiği; ayrıca modern siyaset felsefesinden doğan liberal demokrasinin ciddi eleştirilere açık olduğunu ifade ettiğinden, Strauss'un modern liberal demokrasinin illiberal bir düşmanı mı yoksa liberal demokrasiyi zayıf noktalarından kurtarmak isteyen dostça bir eleştirmen mi olduğu hep merak edilmiştir. Strauss'un en şiddetli muhaliflerinden bazıları onu, sağ kanat otoriter bir rejim, belki de bir çeşit faşist ya da Nazi siyasî düzenin destekleyicisi olmakla suçlamaktadır.¹ Bazıları ise, Başkan George W. Bush'un neomuhafazakar dış politikasının, Strauss'un eski öğrencilerinin sağ kanat emperyalizmi genişlemesi üzerine yaptıkları komplocu planların, Afganistan ve Irak'ın askerî istilalarındaki etkisini gösterdiğini belirtmiştir.²

Strauss'un batını yazım konusundaki öğretisi, birçok siyaset bilimcinin (özellikle ABD'de) siyaset felsefesiyle ilgili çalışma tarzını değiştirmesinde etkili olmuştur. Yirminci yüzyılın ortalarında siyaset bilimciler arasındaki yaygın varsayım, siyaset felsefesi bilgisinin en iyi şekilde, Sokrates öncesi düşünürlerden, faşizm ve Nazizm'e kadar siyaset teorisi düşünce tarihini özetleyen George Sabine'nin *History of Political Theory (Siyaset Teorisi Tarihi)* (ilk olarak 1937'de yayınlandı) gibi genel bir ders kitabı okumakla elde edilebileceğiydi. Böyle bir ders kitabının okunması, orijinal metinleri okumayı gereksiz kılmıştı. Dahası, Sabine'nin tüm siyaset felsefesi –dolayısıyla siyaset teorileri– "toplumsal rölativizm"inin (Sabine'nin dediği gibi tüm siyaset felsefesinin "kendi zamanının sorunları, değerlemeleri, alışkanlıkları ve hatta önyargılarıyla belirlendiği" fikri), "dışsal bir hakikati ifade etmediği, fakat siyasetin kendisinde var olan toplumsal ortamın normal bir parçası olarak üretildiğini"³ öne sürerken, haklı olduğu varsayılabilir. Dolayısıyla, siyaset felsefecilerinin öğretileri asla doğru olamaz çünkü düşünceleri, kendi zaman ve mekânında hüküm süren görüşlere göre, her zaman tarihsel olarak görecelidir.

Strauss siyaset felsefecilerinin batını bir tarzda yazmasının, bu tarihçi görecelik varsayımına meydan okuduğunu iddia etmektedir çünkü böyle bir yazım, toplum-

15

EŞİTLİK VE ÖZGÜRLÜK

Rawls'un Bir Adalet Teorisi

AMERİKAN SİYASAL TARTIŞMASINDA HÂKİM OLAN, GENİŞ ÖLÇÜDE LİBERALİZMIN, özellikle de Bağımsızlık Bildirgesi'nin Lockeçu liberalizminin ilkeleridir. Ancak, yönetimin tüm bireyler için eşit özgürlüğü teminat altına alması gerektiği fikri üzerinde genel bir uzlaşma olsa da, bu hedefe yürümenin en iyi yolu hangisi olduğu konusunda fikir ayrılıkları vardır. Önceki rejimler, "servet ve doğumla temellenmiş yapay bir aristokrasiyi" beslemiş olsalar da Thomas Jefferson, Amerikan demokrasisinin "erdem ve yeteneklere" dayalı "doğal bir aristokrasiyi" yönetileceği umudunu taşıyordu.¹ Bundan dolayı demokratik eşitlik, herkese yeteneklerini geliştirme imkânı veren fırsat eşitliği olacaktı. Böylece, doğal olarak en iyi olanlar zirveye yükselebilecekti. Abraham Lincoln bu düşüncesini, bir yarış olarak gördüğü hayat anlayışına taşıdı. Onun inancına göre halk yönetiminin birincil amacı, "hayat yarışında insanların durumunu yüceltmek, tüm omuzlardaki yapay yükleri kaldırmak, herkesin övgüye değer arayışlarının yollarını temizlemek, hepsini zarar görmeden yapabilmek, kısıtlanmamış bir başlangıç ve hakkaniyetli bir fırsat"² idi. Amerikan siyasal retoriklerini yücelten asil görüş işte budur. Bu, "Amerikan Rüyası"dır –hayatta başarıyı yakalamak için herkese hakkaniyetli bir fırsat.

Ancak Lincoln'un yaşam yarışı düşüncesi, bünyesinde muhtemel bir eşitlik ve özgürlük çatışmasını barındırır. Yarışın hakkaniyetli olması, başlangıç çizgisinde mutlak eşitliği; yarış koşulurken de mutlak özgürlüğü gerektirir. Hızlı koşanlar öne geçmede ve yavaş koşanları geride bırakmada özgür olmalıdırlar. Ancak burada, yavaş koşanların bir takım "yapay ağırlıklarla" engellenmediğinden nasıl emin olabiliriz? Yavaş koşanların kaç, hızlı koşmaları için eğitilmedikleri ailelerde yetiştiler mi? Belki de onların çoğu, zaten yarışın gerisine düşmüş ailelerde mi doğ-

muşlardır? Hızlı koşucuların kendi çocuklarını ön taraflarda başlatma özgürlükleri haksızlık değil midir? Hakkaniyet, zaman zaman yarışı durdurup, herkesi başlama çizgisine geri götürüp, tekrardan başlatmayı mı gerektirir? Onları iyi koşmaktan alıkoyan, doğuştan fiziksel ya da zihinsel engelleri olanlar için neler yapmamız gerekir? Ayrıca, yarış esnasında kendilerini kazara sakatlayanlar için ne yapmamız gerekir? Hızlı koşanlar, haksız biçimde engelli, dezavantajlı olanlara yardım etmeye mecbur tutulmalı mıdır? Bazılarımız bir yanda bahtı kara olanı haksız rekabettten koruma isteğiyle, eşitliğin hakkaniyetini vurgular. Öte yanda bazılarımız ise, hızlı koşanların tüm ödülleri kazanma özgürlüklerini koruma isteğiyle, özgürlüğün hakkaniyetine vurgu yapar.

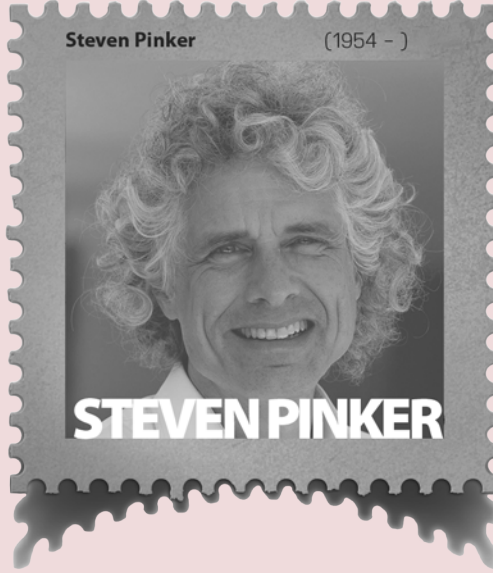
Bir koşu yarışında yarışmacılar, hızlı koşma yeteneklerine göre ödüllendirilirler. Ancak yaşam yarışında, çok farklı türde yetenekleri dikkate almamız gerekmez mi? Ödüllendirmek istediğimiz bir sürü insanî sıfat –güç, güzellik, cesaret, hayal gücü, sebat, şefkat, zekâ vs. yok mudur? Ayrıca, farklı rekabet alanları arasındaki sınırları muhafaza etmek istemez miyiz? Para kazanma konusunda becerikli birine, büyük bir servet birikimi için izin verebiliriz. Ama bu kişinin, görevin satın alınabileceği beklentisiyle, bir kamu görevi yapmasını istemeyiz.

Yaşamı, bir yarış olarak resmetmek, her zaman birbirimizle rekabet hâlinde olmamız gerektiğini iddia eder. Rekabet aksi taktirde yapmayacağımız bir şekilde bizi, yeteneklerimizi tam olarak geliştirme yönünde kışkırtabilir. Ancak, aynı zamanda diğerleriyle iş birliği yapabilme kapasitemizi de geliştirmek istemez miyiz? Hepimiz doğal olarak birbirimize bağımlı değil miyiz? Bununla birlikte, hepimiz bakıcılarına bağımlı çocuklar olarak hayata gözlerimizi açmaz mıyız? Sadece bizi bölen doğal farklılıkları değil, bizi insan olarak birleştiren doğal benzerlikleri de kabul etmek istemez miyiz? Çoğumuz, farklı rekabet alanlarında birbirimizden üstün değilizdir. Ancak hepimiz, insan olma haysiyetini paylaştığımız sürece, eşit saygıyı hak ederiz.

Yaşamda başarılı olmak için, herkesin hem özgürlüğünü, hem de insan olarak herkesin birbirine borçlu olduğu eşit saygıyı temin etmek nasıl mümkündür? Özgür bir toplumdaki kaçınılmaz eşitsizliklerin, dezavantajlı insanları başarıya yönelik eşit fırsattan mahrum bırakmayacağından emin olmak nasıl mümkündür? Bunlar Amerikan siyasal tartışmalarındaki hassas sorulardır. İşte John Rawls'un *A Theory of Justice*³ (*Bir Adalet Kuramı*) adlı eserinde cevaplamaya çalıştığı sorular, bunlardır.

Rawls (1921-2002) kitabı 1971'de basıldığında, Harvard Üniversitesi'nde profesördü. Kitabı, akademik felsefenin sınırları ötesinde çok yoğun tartışmalar yarattı. Bazı yorumcular bu kitabı, hem özgürlüğü hem de eşitliği güvence altına alan, liberal demokrasinin harikulade bir savunusu olarak övdü. Sağ'dan yapılan eleştiriler kitabı, bireysel özgürlüğü bastırarak derecede radikal bir eşitlik standardını beslemekle suçladı. Sol'dan yapılan eleştiriler ise kitabı, gerçek eşitlik iddiaları karşısındaki bir burjuva özgürlüğü savunusu olduğu gerekçesiyle hor gördü. Ada-

16

**AZALAN ŞİDDETİN
KLASİK LİBERALİZMİ**

*Pinker'ın Doğamızın Daha İyi Melekleri: Şiddet
Neden Azaldı Kitabı*

STEVEN PINKER, MONTREAL, QUEBEC, KANADA'DA DÜNYAYA GELMİŞTİR. Lisansını 1976 yılında da Montreal'deki McGill Üniversitesi'nde psikoloji alanında tamamladı. Doktora derecesini 1979'da Harvard Üniversitesi'nden deneysel psikoloji alanında aldı. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde ders verdi. Halen Harvard'da Psikoloji Profesörüdür. Pinker görsel biliş ve dil edinimi psikolojisi eğitiminde uzmanlaşmıştır. Ayrıca, popüler okuyucu kitlesi için, insan zihni ve insan doğasını genel olarak Darwinci evrim bağlamında anlatan kitaplar yazdı. Bu kitapların popüler başarısı, onu dünyanın önde gelen popüler aydınlarından biri yapmıştır.

Pinker, 2002'de yayımlanan *The Blank Slate (Boş Sayfa)* adlı kitabında bilişsel bilim ve evrimsel psikolojiye dayanan bilimsel bir insan doğası kuramını savunurken, üç popüler fikre karşı çıkmaktadır.¹ İnsan zihninin, toplumun herhangi bir şeyi yazabileceği boş bir kâğıt parçası, "boş sayfa" olduğunu öne süren empirist düşünceye karşı; biyolojik bilimlerin, insanoğlunun sosyo-kültür ve bireysel öğrenme yoluyla yapabildiklerini kısıtlayan bir insan doğasına doğuştan sahip olduğunu iddia ediyordu. "Soylu vahşi" –medeniyetin insanları yozlaştırmasından önce insanların özgür, eşit ve barış içinde olduklarına dair Rousseau'nun romantik– fikrine karşı, Hobbes'un, doğa durumunun savaş hali olduğunu ve saldırgan tutkularımızı dizginleyen yasa ve devlete ihtiyacımız olduğunu söylerken haklı olduğunu ileri sürmektedir. İnsan zihninin, özgür irade ve kültürel iletişim yoluyla, kendini beden ve beynin maddi doğasından ayırdığına dair düalist fikir, yani, "makinedeki hayalet" karşı, zihnin doğal olarak evrimleşen beynin faaliyeti olduğu ve bu nedenle de insan bilişinin doğuştan gelen yapısıyla sınırlandırıldığını iddia etmiştir.

Pinker, bütün bu yanlış fikirlerin, çocuk yetiştirme ve kültürel çevredeki değişikliklerin, insanları toplumsal sorunlarından özgürleştirebileceği ve böylece herkesin özgür, eşit ve barışçıl olacağını öngören ütopyacı bir bakışı desteklediğini düşünmektedir. Pinker, insanı mükemmelleştirebilir gören bu ütopya anlayışına karşı, doğasıyla kısıtlı insanın, mükemmelleştirilemeyeceğine dair gerçekçi (realist) bir anlayışı savunmuştur.

Bu yüzden ütopyacılar, örneğin, şiddetin tamamen öğrenilmiş bir davranış olduğundan, insanlar için doğal olmadığına; bu nedenle de insanların, şiddetsizliği öğreten adil bir toplum tarafından şekillendirildiklerinde tamamen barışçıl olacaklarına inanmaktadır. Fakat Pinker'a göre, bu fikir şiddete sebep veren çıkar çatışmalarının, doğal insan koşulunun –bireyin, saldırganlığın beklenen faydaların, beklenen maliyetleri aştığı durumlarda, başkalarına zarar verme eğiliminde olduğu kadar– esası olduğunu göz ardı etmektedir. Dahası, erkeklerin fiziksel şiddete kadınlardan daha eğilimli olduğu ve 15 ila 30 yaş arasındaki gençlerin, en şiddetli suçlardan sorumlu olduğu doğal bir evrimsel mantık vardır.²

Bunu, yavan bir biyolojik belirlenimciliğin tezahürü olarak gören eleştirilere tepki olarak Pinker, evrimleşmiş insan doğamızın şiddete ve barışa eğilimleri birleştirdiğini; böylece şiddet eğilimlerini ehlileştiren, barışçıl eğilimleri teşvik eden kültürel kurum ve normlarını tasarlayanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Batı liberal demokrasileri tarihinin, azalan şiddet eğilimini ortaya koyduğunu iddia etmiştir ki bu konu, *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*³ (*Doğamızın Daha İyi Melekleri: Şiddet Neden Azaldı*) kitabının teması olmuştur. Pinker, son yüzyıllarda şiddetin azalan tarihi eğiliminin güçlenmesinin, şiddetin daha fazla şiddeti engelleme dışında asla meşru olmadığı ve yükselen özgürlüğün azalan şiddeti gerektirdiği düşüncesine dayanan klasik liberal düşünce fikrinin etkilerini gösterdiğini öne sürmektedir.

Pinker azalan şiddet tarihçesini *The Better Angels* eserinde, altı eğilim hikâyesi, beş içsel iblis, dört daha iyi melek ve beş tarihi güç olarak sunmaktadır. İlk eğilim, avcı ve toplayıcı gruplar ve bahçe tarımı yapan kabilelerin yaşam türüne özgü akın ve kan davası şiddetini azaltan iktidar kurumları ve yasalarını kullanan avcı ve toplayıcı değil de, tarıma dayalı toplumlardan bahseden Hobbescu *Barışı, sükûneti sağlama Süreci*'dir.

İkinci eğilim, erken çağdaş Avrupa'daki merkezi otorite ve ticaret toplumunun, Ortaçağ'ın şiddet ve vahşet özelliklerini azalttığı *Uygarlaşma Süreci*'dir.

Üçüncü eğilim, on yedinci ve on sekizinci yüzyıldan başlayarak, Avrupa Aydınlanmasının kölelik ve adli işkence gibi toplumsal olarak kabul görmüş şiddet biçimlerinin azaldığı, İnsancıl *Devrim*'dir.

SONSÖZ

BU KİTABI, BİR TAKIM SONUÇ İFADELERİYLE BİTİRMEYECEĞİM. ÇÜNKÜ, siyasal yaşamın temel meseleleriyle ilgili her titiz çalışmanın, her zaman belli bir sonuca varmadığına inanıyorum. Diğer tüm ciddi entelektüel soruşturmalar gibi siyaset felsefesinin de, asla nihaî cevaplara varamayacağı doğrudur. Nihai cevapları olduklarını iddia edenler, aslında soruları anlamayanlardır. Kesinlikle cevaplayabileceğimiz sorular, genellikle çok ilginç olmayan sorulardır. Bu kitapta sorulmuş olanlar gibi en önemli sorular ise, muhtemelen çözümsüz olanlardır.

İki nedenden dolayı bu böyle olmak zorundadır. Birincisi, bizler mutlak bilgiğe sahip olmadığımızdan, önemli sorulara nihai cevaplar bulamayız. Aynen Sokrates gibi bizler de, tanrısal olmadığımızdan, tam anlamıyla sahip olmaksızın hakikat arayışımızı sürdürmemiz gerektiğini itiraf etmeliyiz. Ancak bu arayışın kendi başına değerli olduğunu biliriz. Mutlak iyiden mahrum olsak da, sorularla ilgili sınırlı bir anlama söz konusu olabilir. Büyük beyinlerin büyük kitaplarını incelemekle, birbiri ile çatışan fikirlerin akliliğini tartacağımızı öğrenebiliriz.

Siyasal bilgimizdeki eksikliğin ikinci nedeni de, en önemli inceleme nesnesidir. Yani insan doğasının basit fomüllerle açıklanamayacak kadar karmaşık olmasıdır. Doğaları gereği insanlar, farklı ve çatışan amaçlar için mücadele ederler. Bunun bir sonucu olarak, tüm doğal ihtiyaç ve kapasitelerimizi doyuracak siyasal yaşam düzenlemesini asla gerçekleştiremeyiz. Genellikle eşit değerde görülen amaçları, önem sırasına dizmemiz gerekir. Bu türden tercihler yapma zorunluluğunu anlarken, insanlık durumu ile ilgili acıklı bir anlayış ediniriz.

Tüm bunlara rağmen, felsefi soruları mutlak kesinlikle cevaplayamayacağımızdan şevkimiz kırılmamalıdır. Çünkü matematiksel kanıtlar ve mantık haricinde tüm bilgilerin, makul sayılabilecek varsayımları barındırdığını fark ederiz. Matematiksel bir ispat aracılığıyla, kesin ve tam doğru bir tarzda verili öncüllerden bir sonuç çıkarabiliriz. Ancak bu türden kanıtlayıcı akıl yürütme tarzı, dünyamızı, özellikle de siyaseti anlamlandırmada aşırı derecede sınırlıdır. Siyasal yaşamın

ayak direten sorularına yönelik cevapları dâima bir dereceye kadar belirsiz ve yetersiz olmak durumundadır. Ancak, cevaplarımızı makul iddialarla destekleyebiliriz. (ayrıca, matematiksel muhakeme bile, kendi yolunda gerektiği gibi anlaşıldığında sadece makul olabilir.)

Sokrates diyaloglarında olduğu gibi makul bir akıl yürütme, üç muhakeme aşamasından geçmemizi gerektirir: (1) söz konusu soruyu açıklığa kavuşturmak; (2) bu soruya ait ana cevapları ayrıştırmak ve (3) her bir cevap için ilgili kanıtları ve akıl yürütmeyi araştırıp, tartmak. Siyaset filozofunu değerlendirirken aramamız gereken şeyler; tutarlılık, kapsayıcılık ve parlak zekâdır. Buradaki muhakemenin kendisiyle çelişkisi yok mudur? Kapsayıcı bir görüş var mıdır? Siyaset açıklaması, kendini siyasette de tezahür ettiren insan doğasının geniş ölçüdeki çeşitliliğini kapsamakta mıdır, yoksa siyasal tecrübemizin hassas özellikleri ihmâl mi edilmektedir? En sonunda da bizim anlayışımızı aydınlatması açısından, ilgili eserin verimliliğini sorgulamamız gerekir. Filozofun düşüncesi aksi takdirde muğlak olacak siyaset alanlarına ışık tutuyor mu? Ayrıca her aşamada, şairler, tarihçiler ve bilim adamları tarafından kaydedilmiş insanî tecrübeyle ilgili kanıtlara yönelik sorular yöneltmemiz de gerekir. Bu kitapta da gördüğümüz gibi, bu türden sorular sormakla, bilgimizde mutlak kesinliği ve katiyeti elde edemesek bile, siyaset filozofunun bize öğrettiği şeyin aklılığını değerlendirebiliriz.

Kendimizi ve başkalarını hiç ara vermeden sorulara tabi tutarak ve basit cevapları red ederek, kendimizi yanılsamalardan kurtarma mücadelesi veririz. Kendimizi, Sokratesçi sorgulamaya adanırız. Çünkü kendi kendimizi aldatmadan yaşama haysiyetinin peşinde koşarız. Sadece düşündüğümüz sürece tam olarak uyanık ve bunun sonucunda da diri olabiliriz.

Bundan daha fazlasını istiyorsak, yani, nihai cevapların keşfinde şüpheleri aşmayı diliyorsak, o zaman bizim felsefi sorgulamalardan dinsel inanca doğru kaymamız gerekir. Aslında dinî inanç da bir şekilde insan aklına dayanmaz mı? Hakikat arayışımızda akıldan çok imana başvuruyorsak, bunun nedeni kendimizce aklın sınırlarını anlamamızdır. Ancak aklın sınırlarını belirlemekte, kendi başına aklın en üstün başarısı olacaktır.

Akla olan kaçınılmaz bağımlılığımız bize, doğamızın değişmez bir özelliğini gösterir. Şüphesiz Aristoteles haklıydı: insan olarak bizler rasyonel hayvanlarız. Doğamız gereği anlamayı arzu ederiz. Bizler, yaşaması düşünmek olan canlılarız. Sonuçta yaşamın temel sorunlarını asla çözemesek de, bu sorular üzerine düşünmeye devam edeceğiz. Bizler, aynı zamanda siyasal canlılarızdır. Çünkü düşünce ile ilgili doğal kapasitemizi, medeni topluluklarda yaşayarak geliştiririz. Beraber düşünerek, beraber yaşarız. Bundan dolayı da, bir siyasal topluluğu, bu doğal insanî amacı ne kadar iyi beslediğine göre değerlendirebiliriz. Şüphesiz, siyasal bir rejim öncelikle yaşamın maddî ihtiyaçlarını güvence altına almalıdır. Ancak bu

rejim, aynı zamanda zihni ve yaşamın ruhunu da, hayat yaşanmaya değer olsun diye beslemelidir. Siyasal bir rejim, hayatlarımızdaki derin anlamları ve arzularımızı asla tam anlamıyla tatmin edemez. Böyle olsa bile en azından insan olmanın ne manaya geldiği gizemini araştırma ihtiyacımızda, bize yardımcı olabilir. Siyasal yaşamın, bu arayışı kösteklemekten ziyade önünü açma zorunluluğu, aşikâr olarak görülebilen bir hakikattir.

DİZİN

A

- Acosta, Josef de 262, 263, 264, 265, 311
Acton, Lord John 155, 237, 248
adalet 45, 53, 161, 257, 285, 352, 353, 365,
383, 388, 389, 393, 396, 397, 398,
402, 407, 528, 530, 531, 560, 569,
570, 580, 581, 582, 584, 588
ahlâk 28, 44, 79, 113, 119, 120, 131, 148, 161,
183, 187, 189, 207, 341, 389, 483,
489, 494, 507, 582
ahlâkî gelişim 49, 50, 190
ahlâkî kozmoloji 585, 586
akıl 16, 18, 19, 22, 31, 39, 40, 49, 50, 51, 53,
61, 66, 74, 84, 90, 92, 94, 95, 96,
102, 108, 111, 114, 116, 118, 122, 123,
124, 131, 135, 140, 141, 152, 155, 157,
172, 176, 180, 181, 183, 185, 186, 187,
189, 194, 203, 209, 213, 214, 215,
216, 219, 222, 225, 230, 234, 255,
257, 259, 261, 299, 302, 306, 323,
324, 330, 332, 334, 356, 357, 373,
380, 421, 425, 432, 455, 460, 466,
467, 482, 485, 486, 497, 516, 518,
519, 521, 524, 532, 535, 583, 584,
585, 598, 601, 612, 622, 623, 624
akıl-vahiy tartışması 535
Alman Nihilizmi 514, 540, 546
Alman tarihsiciliği 520
Altın Kural 214, 257, 624
Altman, William 56, 540, 541, 542, 543,
544, 545, 546, 547, 551, 554
Amerikan başkanlığı 297
Amerikan dış politikası 106
Amerikan hükümeti 276, 405
Amerikan İç Savaşı 113, 529
anarşik hukuk 402
anarşizm 467, 471, 476
Anastaplo, George 140, 230, 231, 247, 248,
546, 547, 555
anayasa hukuku 225, 287
Anderson, Terry 143, 401, 403
antropoloji 128, 263, 267, 375, 381
Aquinas, Thomas 39, 62, 111, 113, 114, 126,
140, 141, 143, 148, 158, 179, 202, 207,
211, 261, 301, 305, 315, 322, 388,
389, 391, 488, 537, 583, 612, 627
aristokrasi 47, 283, 338, 503, 549, 550,
557, 564, 576, 578
Aristoteles 19, 23, 39, 43, 59, 60, 61, 62,
63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73,
74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83,
84, 85, 86, 87, 91, 92, 97, 99, 105,
107, 111, 112, 117, 118, 122, 124, 125,
128, 129, 135, 136, 137, 148, 154, 159,
168, 173, 174, 179, 180, 196, 201, 209,
216, 223, 226, 227, 229, 261, 263,
273, 283, 322, 325, 337, 339, 358,
384, 385, 386, 388, 389, 422, 429,
454, 457, 473, 519, 521, 523, 525,
526, 532, 537, 539, 541, 617
Arrow, Kenneth 380
Asimov, Isaac 200, 203
Aşkenaz Yahudileri 622
ataerkil otorite 302
ateizm 101, 255, 308, 309, 437

Augustine 17, 54, 57, 84, 89, 90, 91, 92, 94,
95, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 138,
143, 148, 153, 187, 202, 305, 310, 417,
486, 488, 499, 515, 541
Austin, John 118, 119, 120, 141, 246, 553
avcı toplayıcılar 312, 600, 601, 620
aydınlanma rasyonalizmi 356
aynadaki kendi 368
azalan şiddetin tarihi 606

B

Badiou, Alain 466, 467, 476
Bağımsızlık Bildirgesi 15, 16, 20, 22, 23, 31,
32, 38, 40, 41, 45, 46, 47, 50, 53, 60,
69, 77, 79, 84, 94, 96, 102, 103, 107,
112, 113, 115, 117, 120, 121, 131, 137,
147, 155, 157, 160, 164, 167, 205, 223,
228, 229, 242, 253, 254, 256, 257,
259, 276, 277, 279, 298, 300, 302,
304, 337, 338, 339, 340, 342, 344,
371, 419, 423, 429, 433, 441, 448,
479, 520, 525, 527, 536, 557, 576,
577, 618, 619, 622, 625
Bakunin, Mikhail 438, 467, 468, 469, 470,
476
bankacılık sistemleri 408
Banka Pazarlıkları Oyunu 408, 409
barış 20, 104, 105, 106, 107, 108, 150, 152,
154, 162, 201, 209, 211, 213, 214, 216,
217, 219, 224, 227, 228, 242, 262,
263, 264, 265, 305, 306, 323, 427,
438, 595, 596, 600, 605, 606, 609,
612, 613, 616, 617, 622
barışı teşvik etmek 603
Barrat, James 200, 203, 508
Barry, Brain 247, 404, 587, 590, 593, 626
basiret 21, 22, 70, 96, 107, 121, 160, 229,
489
Batı Amerika 399, 401, 403
Bayle, Pierre 309, 316
Beer, Samuel 430, 435
Bell, Daniel 56, 570, 574, 575, 576, 577, 578,
579, 580, 590, 591, 592, 593
bencillik 41, 282, 285, 286, 354, 356, 360,
423, 428, 561
Benedict, Ruth 127, 141, 246, 612
Benson, Bruce 399, 400, 402, 403, 507
Bergh, Andreas 465, 476

Bernstein, Eduard 438, 461, 462, 465, 475
beyaz gül direniş hareketi 83, 544
bilgisayarlar 193, 195, 199, 200
bilim 65, 66, 69, 71, 85, 108, 134, 138, 172,
180, 182, 187, 188, 191, 192, 193, 196,
197, 198, 200, 201, 202, 206, 207,
213, 251, 258, 259, 260, 261, 320,
321, 322, 329, 347, 361, 374, 375,
387, 390, 410, 481, 484, 486, 487,
489, 490, 491, 502, 503, 513, 521,
524, 526, 532, 578, 581, 582, 595,
601, 603, 620, 623, 624, 625
bilinç 194, 195, 196, 258
binyılcılık 457
Birinci Değişiklik 225
biyoloji 59, 64, 65, 220, 461, 473, 523
Black, Hugo 231, 311
Bloom, Allan 55, 56, 315, 344, 518, 549,
550, 551, 555
Bluestone, Natalie Harris 45, 56
Boehm, Christopher 86, 267, 312, 366, 507
Boethius 99, 109
Bowers v. Hardwick (1986) 142
Bowles, Samuel 360, 361, 362, 363, 364,
365, 366, 367, 368, 369, 370, 626
Boyd, Robert 342, 343, 381, 382
Brosnan, Sarah 371
Bueno de Mesquita, Bruce 171, 177
Burger, Warren 130
burjuva erdemleri 381, 388, 389, 390
Burjuva erdemleri 381, 388
burjuvazi 212, 388, 391, 438, 440, 467
Bush, George H. W. 431
Bush, George W. 166, 240, 248, 296, 314,
431, 512, 615
Büyük Durgunluk 404
Büyük Mali Kriz 404, 406
Byock, Jesse 403

C-Ç

Calhoun, John C. 283, 284, 313
Call, Josep 342, 371
Calomiris, Charles 408, 409
Caplan, Bryan 624
Carnegie, Andrew 391, 392
Cave, Steven 138, 139, 143
cehennem 138, 308, 309
cennet 34, 137, 138, 497
Cennet ve Cehennem 308, 309

ceza 49, 50, 113, 116, 120, 214, 362, 382,
383, 401, 434, 483, 496, 565
Chamberlain, Wilt 572, 573, 591
Chesterton, G. K. 97, 109, 202
Childs, Marquis 462, 463, 475
Churchill, Winston 99, 157, 175, 416, 534
Cicero, Marcus Tullius 104, 126, 145, 153,
158, 163, 164, 175
Clark, Gregory 620, 621, 628
Cooley, Charles Horton 368
cömertlik 363, 396
Cropsey, Joseph 384, 385, 386, 387
Cumberland, Richard 209, 245
çoğunluk kuralı 468

D

Delucchi, Mark 412
demokrasi 49, 60, 77, 79, 82, 107, 133, 137,
138, 277, 283, 284, 313, 332, 335,
337, 338, 339, 341, 344, 432, 433,
437, 461, 463, 469, 491, 503, 514,
519, 521, 539, 540, 542, 543, 544,
545, 547, 549, 589, 625
Descartes, Rene 138, 174, 179, 180, 181,
182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189,
190, 191, 192, 193, 200, 201, 202,
206, 293, 322, 453, 501, 578
Detwiler, Bruce 502, 503, 504, 505, 508
Devlin, Patrick 132, 142
de Waal, Frans 85, 86, 171, 176, 177, 343,
371, 507
Dewey, John 63, 85, 275, 312, 586
Diamond, Martin 518, 545, 554
diğergamlık 360, 377, 423
diktatör oyunu 363
Diktatör Oyunu 362, 364, 368, 377, 382,
383
dil 68, 78, 186, 195, 220, 259, 287, 352,
359, 371, 532, 580, 581, 595
din 76, 89, 112, 134, 161, 179, 182, 212, 224,
237, 240, 252, 253, 254, 264, 304,
305, 306, 307, 308, 309, 310, 339,
340, 348, 373, 374, 379, 385, 387,
441, 481, 486, 489, 492, 498, 503,
532, 533, 540, 541, 611, 612, 618
Dionysus 482, 484
doğa 16, 17, 18, 20, 22, 41, 61, 62, 63, 65,
92, 93, 94, 96, 97, 98, 101, 102, 117,
118, 122, 123, 126, 128, 135, 161, 174,

176, 180, 209, 210, 211, 213, 214, 216,
219, 221, 227, 229, 246, 251, 254,
255, 257, 260, 262, 263, 264, 266,
267, 268, 269, 278, 281, 285, 293,
299, 300, 322, 323, 324, 325, 326,
327, 328, 354, 356, 370, 372, 420,
435, 437, 479, 493, 503, 520, 521,
524, 527, 537, 566, 577, 592, 595,
600, 601, 619

doğa durumu 595, 600, 601, 619
doğal hak 19, 96, 102
doğal hukuk 39, 108, 112, 113, 114, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127,
128, 129, 132, 133, 135, 136, 140, 164,
207, 255, 256, 302, 322
dolaylı karşılıklık 360
Douglas, Stephen 41, 42
Drury, Shadla 55, 133, 143, 529, 530, 531,
551, 553
Duncan, Isadora 482
duygu 172, 195, 198, 356, 583
duygudaşlık 51, 352, 354, 355, 356, 359,
360, 370, 373, 376, 377, 385, 396,
514, 529
duygusalcılık 354

E

edebiyat 197, 209, 213, 321, 437
eğitim 30, 39, 47, 48, 76, 78, 79, 112, 132,
145, 186, 251, 253, 302, 303, 348,
394, 398, 449, 456, 463, 464, 487,
517, 518, 545, 547, 548, 549, 562,
565, 568, 569, 575, 578, 579, 623
Eichengreen, Barry 404
emek 75, 270, 271, 394, 440, 444, 445,
446, 451, 452, 454, 468
Endüstri Devrimi 377
Engels, Friedrich 246, 312, 435, 438, 440,
442, 469, 471, 473, 474, 476, 592
erdem 38, 39, 47, 70, 79, 81, 105, 118, 148,
149, 150, 151, 153, 154, 156, 158, 169,
173, 191, 301, 320, 321, 355, 358,
359, 360, 373, 384, 386, 387, 388,
389, 391, 396, 397, 494, 530, 542,
557, 578
Ergon 38
eşcinsellik 131, 610
eşitlik 18, 46, 47, 50, 53, 75, 81, 107, 215,
216, 217, 244, 254, 255, 260, 267,

278, 285, 324, 342, 390, 391, 395,
430, 432, 557, 558, 562, 563, 565,
569, 572, 574, 575, 579, 580
eşitlikçi hiyerarşi 267
evlilik 135, 136, 224, 261, 302, 390, 425,
487, 498, 537
evren 92, 93, 94, 101, 187, 259, 324, 481,
493, 521

F

Fehr, Ernst 365
felsefe 25, 43, 45, 48, 49, 51, 65, 99, 106,
145, 181, 186, 251, 321, 348, 373, 374,
385, 387, 390, 415, 420, 437, 480,
484, 505, 511, 513, 519, 531, 532,
533, 538, 542, 544, 548, 559
feminizasyon 598
feminizm 44, 315
Ferguson, Brian 342, 343, 555, 601, 602,
626
Ferrucci, David 199
Filmer, Robert 253, 263, 302
filozof-kraliçeler 44
filozof-krallar 578
Finnis, John 123, 141
fiyatlar 367, 405, 455, 458, 459
Flannery, Kent 267, 312, 323, 326, 342,
343
Fleischacker, Samuel 393
Flynn, James 592, 623, 624, 625, 628
Foot, Phillipa 141, 582
Franco, Francisco 470, 472, 506
Frazer, Michael 316, 356, 464, 465
Freud, Sigmund 212, 246, 482
Friedman, Daniel 407
Friedman, David 315, 399
Friedman, Milton 315, 392, 399, 404, 407,
429, 434, 464, 475, 568, 591
Fry, Douglas 246, 342, 601, 602, 603, 604,
626
Fukuyama, Francis 109, 431, 432, 433,
435, 465, 508

G

Galdikas, Biruté 327, 343
Galston, William 87, 545, 554, 592, 593
Gat, Azar 601
genel hukuk 397, 401
gerçekçilik 94, 106, 107

Gintis, Herbert 360, 361, 362, 363, 364,
365, 366, 367, 368, 369, 370, 626
Goldman, Emma 469, 470, 471, 476, 575
Goodall, Jane 172, 177, 603, 626
Gorbaçov, Mikhail 439
gönüllülük 131, 306, 401, 599, 618, 626
göreceli 590, 608
Greene, Joshua 56, 583, 593
Greenspan, Alan 405, 406
Guala, Francesco 365, 366
gurur 90, 91, 198, 216, 354, 358, 534, 578,
619
güçlü karşılıklık 365

H

Haber, Stephen 408, 409
Haidt, Jonathan 51, 56
hakimiyet 176, 227, 269
haklar 15, 17, 19, 20, 22, 55, 86, 117, 118, 157,
207, 208, 227, 228, 254, 256, 257,
258, 259, 266, 268, 269, 271, 273,
275, 276, 289, 335, 341, 398, 423,
520, 521, 525, 561, 577, 619, 625
Hamilton, Alexander 16, 18, 23, 153, 169,
170, 175, 176, 236, 248, 289, 294,
295, 313, 314, 344
Hanley, Ryan 373
Hansson, Per Albin 462
Hardin, Garrett 222, 247, 335, 593
Haris, Marvin 329
Hart, H. L. A. 120, 121, 140, 141, 142, 143,
552
Hasnas, John 313, 399, 401
Hassing, Richard 524
Hawking, Stephen 196, 203
Hayırseverlik 396
hayvanlar 66, 67, 69, 70, 74, 99, 115, 124,
125, 131, 135, 136, 171, 209, 217, 220,
255, 257, 261, 264, 266, 270, 302,
322, 323, 324, 325, 326, 328, 359,
360, 367, 384, 386, 411, 445, 490,
504, 528, 589, 597, 604, 620, 624
Hegel, George Wilhelm Friedrich 342,
345, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421,
422, 423, 424, 425, 426, 427, 428,
429, 430, 431, 432, 433, 434, 435,
437, 451, 494, 538, 588
Heilbroner, Robert 458, 459, 475
Heisenberg, Werner 53, 56, 202

Henrich, Joseph 377, 381, 382, 384
Herbert, Auberon 616, 626
Herndon, William 341
Herrnstein, Richard 87, 576, 577, 578, 592
Hıristiyanlık 89, 96, 99, 100, 101, 112, 134,
303, 304, 310, 340, 358, 376, 383,
418, 488, 493, 507, 541
hiççilik 90, 101, 479, 480
Hill, Peter 140, 174, 175, 246, 247, 248, 312,
313, 401, 403, 474, 553
Hitler, Adolf 83, 87, 141, 147, 152, 155, 175,
418, 420, 483, 486, 495, 500, 507,
514, 543, 545, 554, 607, 608, 614
Hoban, Jack 618, 627
Hobbes, Thomas 41, 61, 70, 77, 81, 85, 105,
106, 109, 118, 121, 161, 174, 201, 205,
206, 207, 208, 209, 210, 211, 212,
213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220,
221, 222, 223, 224, 225, 226, 227,
228, 229, 230, 231, 232, 233, 234,
235, 236, 237, 238, 239, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
260, 262, 264, 276, 278, 291, 293,
299, 314, 316, 320, 322, 323, 325,
330, 334, 340, 342, 344, 354, 357,
384, 399, 427, 512, 538, 560, 595,
600, 601, 604, 618, 626
Hoebel, E. Adamson 246, 266, 311
Holloway, Carson 524, 525, 552, 553
Hooker, Richard 257
Howe, Irving 434, 457, 460, 474
Huber, Kurt 544
Hukukun üstünlüğü 285, 486, 562
Hume, David 51, 266, 311, 347, 348, 349,
350, 351, 356, 372, 373, 375, 383,
384, 385, 386, 387, 390
Hutcheson, Francis 347, 348, 351
hümanizm 524, 617

H

lk 70, 71, 128, 129, 212, 213
idari hukuk 287
idealizm 42, 91, 94, 102, 103, 106, 160, 437
iklim değışikliğı 410
iktidar 16, 19, 20, 23, 37, 38, 47, 55, 61, 69,
77, 90, 100, 104, 105, 106, 134, 147,
148, 152, 153, 171, 173, 174, 208, 215,
218, 223, 229, 234, 235, 236, 242,
260, 267, 269, 273, 280, 282, 285,

286, 287, 290, 291, 292, 293, 295,
303, 305, 313, 374, 385, 393, 394,
398, 399, 400, 401, 402, 403, 404,
408, 454, 461, 469, 479, 480, 482,
483, 486, 489, 491, 493, 495, 496,
497, 500, 501, 504, 505, 506, 536,
537, 571, 575, 579, 596, 598, 600
iktisat 380, 437, 439, 447, 561
inanç 101, 102, 106, 107, 114, 122, 212, 224,
236, 256, 259, 293, 304, 306, 307,
308, 309, 320, 340, 351, 374, 375,
376, 377, 389, 406, 442, 480, 484,
485, 487, 491, 506, 535, 588, 589,
597, 611, 612
insan doğası 21, 42, 65, 99, 117, 123, 127,
128, 208, 210, 211, 212, 257, 347, 348,
352, 354, 383, 417, 419, 460, 487,
505, 507, 523, 526, 527, 533, 534,
537, 580, 581, 595, 599, 606
İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel
Bildirgesi 260
İnsan hakları 211, 254
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 260
İnsanlık 259, 277, 399, 575
intikam 300, 301, 489, 496, 597, 600, 617
İsa 34, 89, 90, 91, 102, 103, 134, 138, 150,
239, 301, 304, 307, 340, 341, 351,
417, 482, 492
İslam 239, 240, 304, 376, 383, 493, 610
İspanyol İç Savaşı 476
iş bölümü 261, 386
işbölümü 42, 48, 128, 135, 394, 395, 413,
452, 453
işkençe 146, 166, 297, 596, 610, 611, 614

J

Jacobson, Mark 412
Jaffa, Harry 140, 518, 552, 555
James, William 488
Jefferson, Thomas 19, 23, 47, 56, 194,
235, 282, 294, 310, 313, 314, 339,
340, 345, 499, 536, 557, 564, 566,
574, 577, 578, 590, 625
Jonas, Hans 56, 109, 513, 514, 546, 547,
551, 555

K

kadın 44, 74, 135, 136, 225, 302, 303, 459,
498, 617

kanun 120, 150, 241, 243, 252, 255, 285,
288, 351, 373, 377, 391, 396, 600
kapitalizm 230, 269, 348, 384, 390, 393,
410, 441, 444, 445, 446, 457, 461,
462, 463, 464, 465, 571, 614, 620
karşılıklık 128, 246, 360, 365
kategorik bir zorunluluk 125
katılımcı demokrasi 227, 332, 338, 339
Katolik Kilisesi 134, 135, 146, 179, 180, 206,
238, 253, 305, 307, 442, 612
Keller, Helen 68, 85, 86
Kendall, Willmoore 281, 282, 313
kendini koruma 41, 121, 125, 128, 129, 152,
211, 227, 285, 322, 359, 384, 537
Kennedy, John F. 223, 427, 429, 606
Kenworthy, Lane 463, 475
klasik liberalizm 393, 461, 624
Klein, Naomi 410, 411, 412
Kohlberg, Lawrence 49, 50, 51, 52, 56, 79,
434
komplo 146, 252, 392, 407
Komünist Hipotezi 466
komünizm 48, 71, 431, 457, 465, 467, 514,
517, 539, 611, 612
kozmetik teleoloji 520, 522, 523, 524
kozmos 54, 55
kölelik 41, 73, 74, 75, 283, 301, 525, 526,
527, 528, 529, 572, 596
Kriek, Ernst 491
Kristol, Irving 428, 434, 574, 575, 578, 579,
591
Kurzweil, Ray 194, 195, 196, 200, 203
Kutsal Kitap 65, 150, 375
Kuznets, Simon 447, 473
kültürel görecelik 584
küresel ısınma 412, 413

L

La Mettrie, Julien Offray de 190, 192, 202
Lampert, Laurence 201, 499, 551
Las Casas, Bartolome de 74, 75, 86, 526
Leibniz, G. W. 93
Lenin, V. I. 103, 147, 155, 439, 455, 457, 466,
469, 471, 476, 608
Levitt, Steven 363, 364
liberal demokrasi 79, 107, 133, 137, 138,
432, 433, 491, 514, 519, 521, 539,
540, 544, 545, 589
liberalizm 133, 239, 253, 269, 303, 310,

386, 387, 393, 423, 432, 433, 462,
479, 505, 540, 541, 542, 546, 559,
588, 590, 608, 612, 624
Lincoln, Abraham 41, 42, 47, 55, 103, 107,
109, 157, 160, 171, 175, 176, 247, 288,
289, 290, 295, 296, 313, 314, 341,
345, 430, 434, 435, 528, 529, 553,
557, 563, 564, 590, 611
Linton, Ralph 127, 128, 142
List, John 363, 364, 626
liyakat 309, 567, 575, 576, 578, 579, 580
Locke, John 15, 19, 21, 23, 61, 77, 79, 118,
134, 168, 170, 227, 236, 237, 245, 247,
251, 252, 253, 254, 255, 256, 257,
258, 259, 260, 261, 262, 263, 264,
265, 266, 267, 268, 269, 270, 271,
272, 273, 274, 275, 276, 277, 278,
279, 280, 281, 282, 285, 286, 287,
288, 289, 290, 291, 292, 293, 296,
297, 298, 299, 300, 301, 302, 303,
304, 306, 307, 308, 309, 310, 311,
312, 313, 314, 315, 316, 320, 322,
338, 374, 377, 395, 425, 443, 486,
518, 536, 537, 538, 541, 554, 560,
563, 573, 574, 591, 600, 618, 619
logos 65, 66, 125
Löwith, Karl 101, 109, 433, 534
Luther, Martin 32, 55, 113, 114, 120, 134,
140, 146, 231, 419, 442, 480
Luxemburg, Rosa 462, 465, 475

M

Machiavelli, Niccolo 16, 20, 35, 36, 41, 84,
106, 140, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158,
159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166,
167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174,
175, 176, 177, 191, 209, 216, 244, 263,
291, 293, 294, 301, 314, 337, 486,
501, 512, 538
MacKinnon, John 327, 343
Macpherson, C. B. 207, 245, 246, 271, 272,
273, 312
Madison, James 23, 169, 175, 235, 248,
283, 289, 313, 314, 337, 344, 430
mali kriz 404, 406, 408, 410
maliyetli ceza 365, 366, 383
Mandeville, Bernard 357, 358, 360
Mansfield, Harvey 87, 175, 314, 617, 627

Marcus, Joyce 57, 267, 312, 323, 326, 342, 343
Maritain, Jacques 133, 142
Marshall, Peter 233, 247
Marx, Karl 16, 42, 48, 103, 212, 246, 271, 274, 312, 345, 388, 393, 413, 420, 431, 433, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 460, 461, 462, 466, 467, 469, 471, 473, 474, 476, 488, 494, 579, 592
Masters, Roger 86, 246, 342, 343, 474, 476, 523, 552, 592
matematik 53, 180, 182, 186, 187, 188, 201, 206, 398
Mayr, Ernest 64, 85
McCloskey, Deirdre 387, 388, 389, 390, 391, 392
Melzer, Arthur 515, 516, 518, 519, 552
Mesih 91, 102, 341, 351, 417
Michels, Roberto 281, 313
Mikhail, John 582, 583, 584
Mill, John Stuart 27, 55, 78, 79, 87, 130, 142, 226, 397, 612, 627
Mises, Ludwig von 315, 353, 439, 450, 455, 456, 460, 466, 473, 474, 475
modern bilim 138, 180, 191, 322, 326, 481, 521, 526, 625
Montesquieu 345, 379, 384
Morgenthau, Hans 104, 106, 107, 109
Muhammed 240, 304
Murphy, James Bernard 84, 126, 141
Musa 149, 150, 161, 173, 174, 304, 307, 337, 501
mutluluk 18, 19, 26, 27, 95, 100, 125, 131, 137, 138, 139, 153, 194, 208, 228, 254, 258, 259, 268, 309, 358, 368, 372, 389, 415, 429, 448, 456, 463, 494, 536, 537, 538, 549, 576, 577, 578, 622, 625

N

Niebuhr, Reinhold 90, 104, 108
Nielsen, Kai 571, 591, 592
Nietzsche, Friedrich 54, 98, 109, 147, 174, 175, 187, 201, 255, 301, 345, 388, 432, 433, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490,

491, 492, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 514, 538, 539, 541, 546, 549, 550, 551, 617

nihilizm 54, 90, 101, 550
Nixon, Richard 284, 288, 289, 290, 590
Norenzayan, Ara 376, 377
Nozick, Robert 315, 572, 573, 574, 591

O-Ö

Obama, Barack 296, 606
oligarşi 26, 77, 543
Omohundro, Stephen 200
orangutan 326, 327, 328
ortak mallar trajedisi 222
Otteson, James 352, 373
oyun teorisi 335, 359
Öklid 18, 206
ölüm 25, 29, 30, 137, 138, 139, 174, 209, 214, 349, 426, 427, 434, 483, 537, 601, 602, 604, 605, 608, 610, 611, 613, 620
özel mülkiyet 269, 274, 275, 312, 398, 399, 401, 406, 450, 462, 464
özgürlük 17, 18, 19, 46, 48, 60, 61, 74, 77, 78, 79, 87, 116, 131, 134, 137, 143, 182, 205, 225, 226, 227, 228, 234, 239, 240, 244, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 263, 266, 268, 272, 273, 275, 276, 278, 306, 307, 320, 321, 329, 333, 334, 335, 338, 340, 342, 351, 353, 385, 386, 391, 394, 395, 396, 398, 402, 403, 406, 418, 421, 422, 423, 424, 425, 429, 431, 432, 433, 448, 451, 452, 454, 461, 462, 463, 464, 465, 507, 520, 527, 545, 557, 560, 561, 562, 563, 569, 571, 572, 574, 577, 578, 580, 599, 612, 622, 625

P

Page, Larry 86, 199
Papa II. Jean Paul 612
Papa XVI. Benedict 612
para 28, 36, 48, 170, 269, 270, 271, 320, 348, 361, 362, 363, 366, 379, 382, 400, 405, 409, 464, 536, 573, 579, 620, 622
Paris Adult Theater I, Slaton'a Karşı 130

Paris Komünü 438, 467, 468, 469, 470
Parsons, Talcott 221, 247
Pascal, Blaise 95, 102, 107, 108, 535
Payne, James 598, 599, 600, 625, 626
Piketty, Thomas 388, 390, 391, 447, 448,
449, 450, 473, 474, 476, 563, 570
Pinker, Steven 107, 246, 379, 593, 595,
596, 597, 598, 599, 600, 601, 602,
603, 604, 605, 606, 607, 608, 609,
610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617,
618, 619, 621, 622, 623, 624, 625,
626, 627, 628
piyasa modeli 352, 399, 402
piyasa sosyalizmi 455, 456, 459, 570
Platon 16, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 40,
43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 56, 59, 60, 61, 69, 71, 72, 82,
84, 91, 92, 97, 98, 99, 107, 117, 118,
148, 155, 173, 174, 182, 196, 234, 235,
303, 304, 309, 321, 336, 348, 349,
356, 377, 386, 388, 394, 422, 432,
433, 441, 484, 485, 487, 490, 493,
494, 498, 499, 511, 519, 530, 531,
532, 540, 541, 542, 543, 546, 549,
563, 585, 588, 589, 617
Polanyi, Michael 188, 202, 474, 553
Posner, Richard 176, 380, 406
pozitif ayrımcılık 564, 567, 591
primat zekası 172
proletarya 469, 471
proletarya diktatörlüğü 469
Proudhon, Pierre-Joseph 467
psikoloji 359, 361, 366, 371, 376, 595
psikopatlar 357, 371

R

Randall, John Herman 63, 85, 314
Rand, Ayn 140, 344, 359, 405, 435, 553
rant arayışı 408
Raphael, D. D. 59, 84, 474
rasyonel bencillik 234
Rawls, John 275, 557, 558, 559, 560, 561,
562, 563, 564, 565, 566, 567, 568,
569, 570, 571, 572, 573, 574, 577,
578, 579, 580, 581, 582, 584, 585,
586, 587, 588, 589, 590, 591, 592,
593
Reagan, Ronald 237, 404, 405, 449, 475
realizm 139

Ree, Paul 506
refah 29, 30, 47, 81, 125, 190, 211, 233, 237,
274, 276, 312, 353, 386, 391, 392,
394, 406, 430, 432, 446, 449, 450,
460, 461, 463, 464, 465, 565, 570,
571, 572, 573, 574, 575, 579, 591,
620, 625
Reid, Thomas 355, 356, 357
Rembrandt 199, 610
Reynolds ile Birleşik Devletler 224
rıza 20, 113, 132, 215, 216, 217, 227, 243,
262, 265, 278, 279, 280, 281, 282,
286, 291, 300, 302, 338, 427, 536,
573, 616
Ridley, Matt 412, 413
robotlar 196, 508
Roosevelt, Franklin 87, 153, 157, 175, 237,
248, 275, 290, 430, 460, 463, 475
Rothbard, Murray 393, 399
Rothschild, Emma 392
Rousseau, Jean-Jacques 21, 42, 76, 210,
211, 212, 218, 227, 245, 277, 299,
303, 310, 315, 319, 320, 321, 322,
323, 324, 325, 326, 327, 328, 329,
330, 331, 332, 333, 334, 335, 336,
337, 338, 339, 340, 341, 342, 343,
344, 345, 348, 356, 357, 379, 388,
422, 426, 452, 474, 538, 560, 579,
592, 595, 600, 601

S-Ş

Sabine, George 512, 513, 551
Sagard-Theodat, Gabriel 264
sağduyu 40, 84, 266
Sahlins, Marshall 142, 219, 246, 330, 343,
601, 626
saldırıcılık 43, 70, 166, 210, 212, 325
Salome, Lou 506
sanat 25, 38, 62, 154, 175, 209, 213, 322,
334, 484, 488, 548
Sandel, Michael 379, 380, 381, 434, 590,
591
sapkınlık 610
savaş 36, 75, 103, 119, 145, 157, 208, 228,
236, 242, 244, 252, 264, 288, 289,
296, 299, 301, 427, 428, 429, 430,
431, 435, 514, 597, 604, 606, 607,
608, 609, 611, 616
Schlesinger, Arthur 290, 294, 314

Searle, John 194, 195, 198, 203
serbest piyasa ekonomisi 405, 570
servet 180, 268, 270, 272, 275, 331, 339,
388, 391, 395, 404, 407, 408, 431,
448, 456, 465, 536, 557, 558, 561,
563, 566, 571, 572, 573, 579
servet eşitsizliği 275, 339, 395
sınıflandırma 52, 220, 485, 518
sibernetik organizmalar 199
Sidney, Algernon 23, 86
Simon, Yves 86, 87, 133, 142, 202, 246,
247, 315, 344, 434, 447, 473, 555,
626
Singer, Peter 203, 460, 461, 475, 576, 577,
578, 582, 584, 585, 591, 592, 593
sivil itaatsizlik 231
siyaset bilimi 174, 241, 281, 505, 513
siyasî hayvanlar 171
Skinner, Quentin 147, 174, 191, 192, 202,
203, 248
Smith, Adam 42, 51, 171, 177, 201, 230, 248,
261, 342, 347, 348, 349, 350, 351,
352, 353, 354, 355, 356, 357, 358,
359, 360, 361, 362, 363, 367, 368,
369, 370, 371, 372, 373, 374, 375,
377, 378, 379, 380, 383, 384, 385,
386, 387, 389, 390, 391, 392, 393,
394, 395, 396, 397, 398, 399, 402,
403, 404, 406, 407, 408, 409, 410,
413, 443, 453, 456, 474, 551, 554,
581, 624
Smith, Alastair 171
Smith, Vernon 361
Sokrates 16, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53,
54, 55, 60, 61, 81, 155, 180, 181, 185,
186, 215, 216, 234, 235, 279, 321,
322, 349, 390, 394, 481, 484, 485,
486, 487, 488, 511, 512, 519, 522,
523, 531, 534, 542, 543, 549, 550,
585, 589
Somali 218, 232, 233
sosyal demokrasi 437, 461, 463, 625
sosyalizm 274, 437, 438, 439, 455, 456,
457, 458, 460, 461, 462, 464, 466,
475, 479, 491, 570, 571
sosyobioloji 45, 246
soylu yalan 45, 46, 47
sözde kent 42, 44, 45, 47, 60, 81

Stalin, Josef 83, 87, 141, 147, 152, 175, 418,
439, 456, 457, 458, 607, 608, 609,
614
Stowe, Harriet Beecher 301, 315, 528, 553
Strauss, Leo 23, 54, 55, 122, 140, 141, 174,
176, 245, 312, 342, 433, 435, 482,
502, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517,
518, 519, 520, 521, 522, 523, 524,
525, 527, 529, 530, 531, 532, 533,
534, 535, 536, 537, 538, 539, 540,
541, 542, 543, 544, 545, 546, 547,
549, 551, 552, 553, 554, 555
şempanze 171, 327, 603, 605
şiddet 33, 41, 43, 90, 103, 105, 130, 151,
152, 154, 155, 162, 219, 237, 254, 264,
267, 299, 300, 301, 306, 323, 327,
354, 377, 381, 396, 401, 450, 525,
544, 589, 596, 597, 598, 599, 600,
602, 603, 605, 606, 607, 608, 609,
610, 611, 612, 613, 615, 616, 619, 621,
625
şüphe 28, 31, 49, 96, 100, 111, 183, 184,
185, 188, 256, 309, 325, 349, 363,
365, 372, 391, 511, 517, 550, 559,
584, 585, 608, 614

T

Tanrı 17, 46, 52, 54, 55, 64, 84, 89, 90, 91,
93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
103, 105, 106, 108, 111, 113, 115, 116,
118, 122, 134, 137, 146, 150, 152, 173,
180, 183, 184, 186, 189, 190, 192, 201,
229, 238, 243, 254, 255, 256, 257,
259, 270, 271, 300, 304, 307, 308,
309, 316, 336, 337, 340, 341, 349,
351, 356, 371, 372, 373, 374, 375,
376, 377, 383, 390, 391, 417, 429,
458, 479, 480, 482, 484, 489, 492,
493, 494, 498, 499, 500, 501, 502,
503, 508, 527, 529, 534, 535, 541,
559, 610, 611, 612
tarihin sonu 417, 419, 431, 465, 493
teknolojik belirlenimcilik 453
teleoloji 520, 521, 523, 524, 527
terörizm 491, 610
Thatcher, Margaret 404, 449
Thomas Aquinas 62, 111, 113, 140, 143, 158,
179, 202, 207, 261, 301, 315, 388,
389, 583, 612

Thomson, Judith Jarvis 582
Thoreau, Henry David 32, 55, 140, 231,
280, 313, 339, 345, 452
Thrasymachus 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42,
43, 44, 61, 69, 70, 119, 148, 190, 215,
221, 234, 483, 531
Thrasymachusçu adalet 41
ticarî toplum 347, 348, 350, 356, 379, 381
Titmuss, Richard 380
Tito, Josip Broz 439
Tomasello, Michael 371
toplum sözleşmesi 20, 213, 214, 215, 221,
222, 227, 425, 427, 560
Trivers, Robert 246, 365, 581, 593
Troçki, Leon 439, 457, 470, 471, 472
Tumbull, Colin 86
Turing, Alan 193, 194, 195, 196, 198, 203
Turing Testi 193

U-Ü

Ulpian 124, 141
Ultimatum Oyunu 361, 362, 364, 371, 377,
382
uluslararası hukuk 119, 176
uluslararası ilişkiler 217
Üçüncü Taraf Cezalandırma Oyunu 382

V

vergilendirme 253, 395, 426, 449, 463,
572
vicdan 96, 305, 356, 371, 426, 492, 560,
562
Vinson, Fred 230, 231
Vitoria, Francisco de 75, 86

W

Wade, Nicholas 621, 628
Wagner, Richard 480, 481, 484, 486, 487,
488, 501, 507
Walzer, Michael 87, 108, 176, 428, 434,
460, 475, 592
Washington, George 87, 140, 143, 298,
310, 312, 314, 315, 316, 341, 434,
435, 474, 476, 552, 554
Weber, Max 154, 175, 337, 344, 507, 522,
526
White, Matthew 56, 87, 591, 606, 607, 608,
611, 613, 626, 627

Wiessner, Polly 267, 312, 366
Will, George 174, 175, 203, 344, 428, 429,
430, 434, 507, 554
Williams, Roger 239, 305, 306, 307, 315,
316, 541
Wilson, Edward O. 86
Wilson, Woodrow 79, 86, 87, 103, 106, 107,
109, 172, 177, 220, 246, 311, 315, 375,
506, 507, 626
Wollstonecraft, Mary 302, 303, 315
Wooldridge, Adrian 463, 464, 475
Wrangham, Richard 342, 601, 603, 604,
605, 606, 626

Y

yapay zeka 200
yargı 32, 50, 51, 107, 114, 160, 285, 286,
287, 309, 356, 372, 419, 426, 612
yasama gücü 290, 292
yeniden dağıtım 393, 395
yenilenebilir enerji 413
yoksulluk 232, 389, 395, 461, 560
Young, Michael 345, 506, 575, 578, 591
Yudkowsky, Eliezer 200
yürütme 16, 19, 22, 40, 50, 84, 90, 94, 102,
108, 123, 135, 157, 170, 175, 176, 180,
181, 183, 187, 189, 203, 236, 262,
263, 285, 286, 287, 289, 291, 292,
293, 294, 296, 297, 299, 300, 309,
330, 332, 338, 373, 400, 425, 486,
516, 583, 601, 623

Z

zafer 25, 119, 163, 166, 215, 216, 300, 432,
597
Zarathustra 481, 506, 507
Zedong, Mao 334, 337, 344, 439, 606, 613
Zerdüşt 479, 481, 482, 491, 492, 493, 494,
495, 496, 497, 498, 499, 507
zorbalık 16, 20, 21, 22, 60, 61, 83, 84, 104,
182, 227, 245, 268, 282, 469, 470,
480, 495
Zuckert, Catherine 310, 344, 518, 530, 551,
567, 591
Zuckert, Michael 310, 344, 518, 530, 551,
567, 591
zulüm 320, 511, 519